

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного, цивільного та комерційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ
У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ**

Студента 2 курсу, бм групи,
спеціальності 081 «Право»,
спеціалізації

«Комерційне право» _____ Кислицького Владислава Михайловича

Науковий керівник

к.ю.н., доц. _____ Сагайдак Юлія Вікторівна

Гарант освітньої програми

д.ю.н., доцент _____ Гончаренко Олена Миколаївна

Київ-2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ	
1.1. Розвиток та природа економічної конкуренції.....	7
1.2. Види порушень конкурентного законодавства, що мають наслідком настання господарсько-правової відповідальності.....	20
1.3. Поняття господарсько-правової відповідальності за порушення конкурентного законодавства.....	33
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ	
2.1. Практика розгляду справ Антимонопольним комітетом України.....	40
2.2. Судова практика застосування норм конкурентного законодавства при притягненні до господарсько-правової відповідальності	46
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Станом на сьогодні Україна перебуває на кульмінаційному етапі розвитку конкурентного законодавства, що пов'язане як з історичним становленням української держави та, відповідно, її правової системи з дня проголошення незалежності, так і з необхідністю виконання своїх зобов'язань за міжнародними угодами України з Європейським Союзом щодо адаптації українського законодавства за стандартами європейського. У зв'язку з цим сучасна законодавча база містить чималу кількість нормативно-правових актів з регулювання відносин, що виникають між суб'єктами економічної конкуренції. Проте, велика кількість законодавчих актів сама по собі не забезпечує належну якість системи із захисту прав та інтересів суб'єктів тих чи інших правовідносин, скоріше навпаки. Тому наразі існує необхідність детального дослідження приписів та норм, що регулюють юридичну відповідальність за порушення законодавства у сфері захисту економічної конкуренції.

Інститут юридичної відповідальності є невід'ємною складовою дієвого функціонування будь-якої галузі права і конкурентне право не є виключенням. Юридична відповідальність виконує одночасно стримуючу та стимулюючу роль, забезпечуючи при цьому належну поведінку учасників правовідносин шляхом сприяння виконанню останніми своїх зобов'язань. Найбільш поширеним та значущим видом юридичної відповідальності у сфері захисту економічної конкуренції є господарсько-правова відповідальність, яка, на жаль, не є цілком дослідженою у сучасному науковому просторі України, а її законодавча база містить у собі певні структурні дефекти та проблеми з визначенням деяких понять, які мають істотне значення при притягненні до відповідальності. Окрім того, процесуальні норми конкурентного права також передбачають деякі невизначеності та допускають хибності при їх тлумаченні, що, з врахуванням наведених проблем матеріального права, завдає негативного впливу на ефективність правозастосування норм конкурентного законодавства в цілому.

Таким чином існує нагальна потреба визначити поняття та сутності такого явища як «економічна конкуренція», дослідити види правопорушень у сфері економічної конкуренції і види юридичної відповідальності, та виявити основні колізії та прогалини, що перешкоджають ефективному притягненню правопорушників до юридичної відповідальності.

Теоретичне підґрунтя для дослідження даної теми та підготовки можливих рішень проблем, окреслених у даній кваліфікаційній роботі, забезпечено працями таких вчених, як В. Базилевич [26], З. Борисенко [30], О. Бакалінська [27;28], І. Дахно [36], Ю. Журик [38;39], А. Медведєв [50], Е. Ромат [56], Н. Саніахметова [57], Т. Швидка [65;66], Ю. Шишка [67] та інші.

Мета дослідження. Автор випускної кваліфікаційної роботи має на меті дослідити законодавство про захист економічної конкуренції, його ключові положення та механізми функціонування, види конкурентних правопорушень, теоретичний і практичний механізм господарсько-правової відповідальності та, керуючись результатами даних досліджень, розробити рекомендації по вдосконаленню чинного законодавства України про захист економічної конкуренції.

З метою досягнення поставленої мети дослідження, автору необхідно виконати такі **завдання**:

- Надати загальну та правову характеристику поняття «економічна конкуренція».
- Дослідити зарубіжну та вітчизняну історичну хронологію та передумови виникнення законодавства про захист економічної конкуренції.
- Дослідити та надати правову оцінку видам порушень законодавства про захист економічної конкуренції, повноваженням регулюючих органів у сфері конкуренція.
- Дослідити та надати правову оцінку господарсько-правовій відповідальності.
- Дослідити судову практику застосування норм законодавства про захист економічної конкуренції.

- Виявити колізії, прогалини та недоліки матеріального та процесуального конкурентного права, зокрема ті, які стосуються притягнення до господарсько-правової відповідальності.
- Розробити рекомендації по можливому вдосконаленню сучасного законодавства про захист економічної конкуренції.

Об'єктом дослідження є конкуренційні відносини, що виникають між суб'єктами господарювання під час провадження підприємницької діяльності, та відносини, що виникають між суб'єктами господарювання та державою в особі контролюючого органу в рамках притягнення таких суб'єктів до юридичної відповідальності.

Предметом дослідження є господарсько-правова відповідальність за порушення у сфері економічної конкуренції.

До **методів дослідження** віднесені історико-правовий, порівняльно-правовий, формально-логічний, аналітико-синтетичний, структурно-функціональний та інші наукові методи досліджень.

Завдяки історико-правовому методу дослідження розкриті історичні складові розвитку та становлення конкурентного законодавства у США та Україні. Порівняння розвитку конкурентного законодавства США здійснювалося з використанням порівняльно-правового методу. При дослідженні видів конкурентних правопорушень також застосовувався формально-логічний метод, а при розробці рекомендацій для вдосконалення сучасного законодавства Автор керувався аналітико-синтетичним методом.

Наукова новизна результатів даного дослідження полягає у встановленні та комплексному вивченні прогалин та інших недоліків сучасного законодавства про захист економічної конкуренції, а також в аналізі актуальної судової практики застосування норм, що стосуються притягнення правопорушників до господарсько-правової відповідальності, що в результаті дозволило розробити рекомендації для вдосконалення чинного законодавства України про захист економічної конкуренції.

Окремі положення випускної кваліфікаційної роботи викладено у статті «Відповідальність за порушення конкурентного законодавства» К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. С. 20-27.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що сучасні науковці можуть застосовувати наведені матеріали у процесі створення наукових праць на відповідну тематику. Окрім цього, матеріали дослідження можуть бути використані практикуючими фахівцями у галузі права під час виконання своїх обов'язків, враховуючи актуальні проблемні питання законодавства.

Структура випускної кваліфікаційної роботи обумовлена метою і предметом дослідження та авторським підходом до обраної теми. Випускна кваліфікаційна робота включає в себе вступ, два розділи, 5 підрозділів, висновки та пропозиції, список використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 64 сторінки, із яких основна частина містить 52 сторінки. Список використаних джерел складається з 71 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

1.1. Розвиток та природа економічної конкуренції

Термін «конкуренція» походить від лат. **Concurrere** – зіткнення. Конкуренцією вважаються змагання, суперництво за найбільш вигідні умови між двома або більше суб'єктами у багатьох сферах життя, в тому числі і у сфері економіки.

Станом на сьогодні, до визначення поняття «економічна конкуренція» існує чимало підходів. Так, видатний економіст А. Сміт надав визначення явищу «економічна конкуренція», як «суперництво, що підвищує ціни під час скорочення пропозиції товарів і знижує ціни під час перевищення пропозиції над попитом.» Окрім того, саме А. Сміт запровадив принцип «невидимої руки», згідно з яким підприємець, переслідуючи власну вигоду, так чи інакше задовольняє інтереси усього суспільства [60, с.443].

Поряд з цим, стаття 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» визначає економічну конкуренцію, як змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку [4].

Стаття 25 Господарського кодексу України визначає конкуренцію як змагання між суб'єктами господарювання, що забезпечує завдяки їх власним досягненням здобуття ними певних економічних переваг, внаслідок чого споживачі та суб'єкти господарювання отримують можливість вибору

необхідного товару і при цьому окремі суб'єкти господарювання не визначають умов реалізації товару на ринку[12].

Відтак, з аналізу наведених визначень терміну «конкуренція» можна дійти висновку, що конкуренція є стимулюючим чинником для підприємств змагатися одне з одним, що позитивно позначається як на економічному розвитку таких підприємств та ринку у тій чи іншій галузі, так і на задоволеності потреб споживача, за рахунок стабільного підвищення якості товарів та послуг на ринку. Не менш важливим є і те, що конкуренція є природним регулятором ринкових відносин. Так, конкуренція не допускає концентрації економічної влади в одних руках та перешкоджає зловживанню такою владою, що забезпечує відкритість та доступність ринку.

На думку таких науковців, як Р. Лупак та Т. Васильців, конкуренція можлива виключно при дотриманні балансу приватних та публічних інтересів учасників такої конкуренції. Реальна конкуренція та позитивний вплив на економіку та інтереси споживачів можливі лише за умови дотримання добросовісної поведінки у процесі виробництва та збуту товарів та/або послуг [49, с.16].

У свою чергу, в залежності від підходу вивчення конкуренції, вона поділяється на певні види, що мають індивідуальні класифікаційні ознаки.

Так, І. Гуль визначає, що, в залежності від структури ринку, конкуренцію слід розділяти на досконалу та недосконалу конкуренцію [35, с. 7].

До досконалої конкуренції відносять модель ринку, відповідно до якого багато автономних виробників реалізують ідентичну продукцію, ринок не передбачає обмежень щодо входу, а продавці не здатні впливати на ринкову ціну. До головних ознак досконалої конкуренції можна віднести:

- Необмежену кількість підприємців та споживачів;
- Недиференційованість товарів, що висуваються на ринок;
- Вільний вхід та вихід з ринку;
- Учасники ринку мають повну та достовірну інформацію щодо ціноутворення на такому ринку;

- Рівновага ринку.

Тобто, досконала конкуренція передбачає ринок, на якому необмежена кількість підприємців реалізує необмеженій кількості споживачів товари, що є однорідними та, відповідно, мають однакову ціну, надаючи споживачу можливість обрати для себе товар відштовхуючись не від ціни, а від об'єктивних характеристик такого товару.

Варто зауважити, що, на відміну від недосконалої конкуренції, модель досконалої конкуренції на сьогоднішній день не є поширеною та несе скоріше теоретичний характер, що дозволяє прийти до розуміння ринку та подальшого поділу його на «досконалий» та «недосконалий».

Недосконала конкуренція передбачає три основні моделі ринку, до яких належить абсолютна монополія, монополістична конкуренція (поліполія) та олігополія.

За В.Д. Базилевичем **абсолютною монополією** вважається тип ринку, на якому присутній один продавець (монополіст) і необмежене коло споживачів, які вимушені придбавати товар або послуги за встановленою монополістом ціною, оскільки позбавлені можливості обирати продавця. Характерним для ринку абсолютної монополії є наявність економічних, технічних та юридичних перешкод для виходу на такий ринок інших продавців. Поряд з цим, на відміну від монополістичної конкуренції, продукція на такому ринку не диференційована, що в результаті призводить до повного контролю усієї галузі одним суб'єктом господарювання [26, С. 243].

Монополістична конкуренція (поліполія) – тип ринку, який забезпечений диференційованою продукцією від великої кількості виробників. Такий тип ринку є найбільш наближеним до характеристики досконалої конкуренції та передбачає, що кожний учасник ринку має можливість вагомого, проте не абсолютного, впливу на ринок [64]. Для монополістичної конкуренції притаманні такі ознаки:

- Широке коло учасників ринку, яке, з одного боку, забезпечує володіння кожного учасника незначною часткою ринку, а з другого боку нівелює

можливість антиконкурентних узгоджених дій (змов) з метою недобросовісного впливу на ринок та ціноутворення. Кожен з учасників ринку управлений самостійно регулювати обсяги реалізації своєї продукції, в тому числі шляхом зниження її ціни. Проте, значного впливу на конкурентів це не матиме.

- Дії та стратегія учасників ринку направлені на диференціацію продукції. Тобто, кожен з учасників створює різновид того чи іншого продукту, що забезпечує розподіл споживачів між учасниками та умови для конкуренції.
- Цінова конкуренція не є переважаючою на ринку. Конкуруючими ознаками між учасниками вважаються ті, які не пов'язані з ціною: якість, рекламна кампанія, умови реалізації споживачу.
- Переважно простий вихід на ринок. Основною умовою для виходу в галузь є наявність свого унікального різновиду продукту, який відрізняється від продуктів інших учасників ринку (в тому числі в розумінні законодавства про інтелектуальну власність). Поряд з цим необхідно мати достатнє фінансування для забезпечення рекламної кампанії. Такі, відносно прості, умови виходу на ринок забезпечують появу на такому ринку все більше нових суб'єктів господарювання, що, у свою чергу, забезпечує розвиток конкуренції.

Таким чином, монополістична конкуренція є досить розповсюдженою структурою ринку, яка передбачає як високий рівень конкуренції, так і незначну монопольну владу учасників ринку [63].

Олігополією є тип ринку, в рамках якого декілька суб'єктів підприємницької діяльності мають домінуюче становище та які мають можливість впливати на цінову політику такого ринку. При цьому, поява на олігополістичному ринку нових суб'єктів господарювання значно обмежена з огляду на значні розміри капіталів вже функціонуючих підприємств.

До ознак олігополістичного ринку належить:

- наявність декількох суб'єктів господарювання, що мають вплив на ціноутворення;
- конкуруючі суб'єкти господарювання виводять на ринок як однотипну продукцію, так і диференційовану;

- наявність суттєвих перешкод для появи на ринку нового суб'єкта господарювання;

Окрім того, науковці Л.В. Білецька, О.В. Білецький, В.І. Савич звертають увагу на такі суттєві ознаки олігополії, як, **по-перше**, залежність моделі поведінки суб'єкта господарювання від реакції або поведінки конкурента; **по-друге**, широка розповсюдженість олігополії у галузі виробництва чавуну, сталі, алюмінію, побутової техніки, автомобілей тощо; **по-третє**, наявність суттєвих обмежень для здійснення міжгалузевої конкуренції, що призводить до впровадження нових методів міжгалузевої конкуренції, до яких належить **диверсифікація виробництва, вертикальна інтеграція та конгломерація**.

Відповідно до визначень науковців, «**Диверсифікація виробництва** передбачає появу дуже великих фірм, які діють у кількох споріднених між собою галузях. Цим вони обмежують залежність від постачальників ресурсів і комплектуючих виробів, послабляючи позиції галузі-конкурента. **Вертикальна інтеграція**– проявляється в об'єднанні в рамках однієї фірми технологічного ланцюга у виробництві продукту від початкових етапів до його реалізації. **Конгломерація** – об'єднання капіталів не пов'язаних між собою галузей в одній величезній фірмі» [29. с. 162].

Таким чином, наведене вище дозволяє дійти висновку, що конкуренція є ключовою складовою ринку та забезпечує як розвиток такого ринку, так і рівновагу на ньому попиту та пропозиції. Натомість, конкуренція має бути забезпечена та захищена від негативного впливу як суб'єктами господарювання, які є учасниками ринку, так і органами державної влади, на які покладено відповідні обов'язки, а тому цілком логічним є виникнення та розвиток законодавства про захист економічної конкуренції.

Метою існування законодавства про захист економічної конкуренції є захист права підприємця на отримання конкурентних переваг, здобутих завдяки власним інтелектуальним, підприємницьким та економічним досягненням, захист права споживача на придбання якісної та оригінальної продукції та

отримання повної та достовірної інформації щодо такої, а також захист прав інтелектуальної власності учасників ринку.

Фактично, конкурентне законодавство бере свій початок у правових системах розвинених країн. Так, з монографії Т. Швидкої вбачається, що першим нормативно-правовим актом в галузі конкурентного законодавства є «Акт проти зговору і обмежень у торгівлі», ухвалений парламентом Канади у 1889 році [65, с. 24]. Однак, дійсно історично вагомим та таким, що започаткував розвиток конкурентного законодавства у світі вважається Закон «Про захист торгівлі та комерційної діяльності проти незаконних обмежень та монополій», прийнятий у 1890 році у Сполучених Штатах Америки. Автором законопроекту є сенатор Джон Шерман, на честь якого, у подальшому, був названий вказаний Закон (неофіційна назва Закону – «Закон Шермана») [68].

Основною метою Закону Шермана було обмеження негативного впливу з боку монополій на торгівлю і комерцію, для чого введено заборону на узгоджені дії підприємців-учасників ринку (в т.ч. шляхом об'єднання підприємств), які потенційно могли б обмежувати торгівлю, в т.ч. між декількома державами або штатами. У випадку, якщо підприємці таки допускали порушення положень Закону Шермана, вони піддавалися суду, який, в свою чергу, мав визначити покарання або у вигляді позбавлення волі на строк, що не перевищує один рік, або у вигляді штрафу, або обидва покарання на розсуд суду.

Перший принцип – «принцип заборони» визначає певні дії, які мають на меті монополізацію ринку, підлягають забороні. При цьому не мають значення ані мотиви, з яких вони вчиняються, ані наслідки, до яких такі дії призвели або могли призвести.

Другий принцип – «принцип розумного підходу» передбачає можливість для державного регулятора дозволити окремі дії, що можуть призвести до монополізації ринку, у тих випадках, коли такі дії не завдавали істотної шкоди конкуренції на ринку з огляду на їх малозначність, або мали скоріше благотворний вплив на конкуренцію, аніж завдавали їй шкоди [33, с. 39].

Цікаво, що Закон Шермана не був безперечним та мав достатньо прогалин, якими успішно користувалися недобросовісні підприємці, використовуючи положення Закону всупереч завданням та принципам, на виконання та реалізацію яких він був створений. Зокрема, на думку Т.І. Швидкої, суттєвими недоліками було те, що профспілки фактично займали монопольне становище, в той час як страйки працівників на підприємствах кваліфікувалися як «змови, що обмежують вільну торгівлю», а також те, що Закон розповсюджувався лише на змови, що були укладені у письмовій формі та не стосувався усних домовленостей, які у той період часу набували все більшої популярності [66, С. 10]. Незважаючи на це, Закон Шермана цілком обґрунтовано вважається підґрунтям для подальшого розвитку конкурентного законодавства як США, так і інших країн світу, та й досі залишається релевантним нормативно-правовим актом, оскільки частина його положень сьогодні включена до Федерального кодексу США,

Згодом, з метою усунення пригаданих недоліків Акту Шермана, у 1914 році Конгресом США приймається новий антитрестовський закон – Закон Клейтона (The Clayton Act) [69], яким, по-перше, деталізовано деякі положення Закону Шермана та, по-друге, розширено законодавство про захист економічної конкуренції США загалом.

Так, даним Законом заборонялося встановлення продавцем різної ціни на продукцію для різних покупців (заборона на цінову дискримінацію) при одних і тих самих обставинах; укладати угоди, що прямо чи опосередковано обмежували конкуренцію (з урахуванням принципу «розумного підходу»); придбання однією компанією всіх або частини акцій другої компанії шляхом корпоративного злиття, що потенційно здатне нанести шкоду конкуренції та призвести до утворення монополій. В порівнянні із Законом Шермана, Закон Клейтона був дещо лояльнішим до порушників законодавчих обмежень, оскільки пом'якшував підхід до застосування кримінальних покарань та передбачав настання відповідальності виключно у разі реального завдання шкоди конкуренції. Загалом, Закон Клейтона був покликаний попереджувати випадки обмеження

конкуренції та виникнення монополій, в той час як Закон Шермана мав на меті саме покарати порушників закону.

Згодом, у 1936 році прийнято окремий нормативний акт, який доповнював Закон Клейтона та був спрямований на захист підприємців від антиконкурентних дій споживачів, шляхом заборони для споживачів погоджуватися на очевидно неправомірні ціни [70].

Істотного посилення конкурентне законодавство зазнало у 1914 році у зв'язку із введенням у дію Закону «Про Федеральну торгову комісію» (Federal Trade Commission Act) [40]. Цим Законом створено та визначено повноваження Федеральної торгової комісії – адміністративного органу США, мета діяльності якого полягає у здійсненні повноцінного регулювання конкурентної політики США, контроль за дотриманням суб'єктами господарювання положень Законів Шермана та Клейтона, сприяння створенню та підтримка сприятливих умов для добросовісної конкуренції, одночасно попереджуючи будь-які прояви нечесної конкуренції.

Варто зазначити, що Федеральна торгова комісія є автономним органом, що наділений особливою компетенцією та повноваженнями. До таких повноважень належать, зокрема, ініціювання розслідувань на предмет порушення законодавства про захист економічної конкуренції та подальший розгляд таких справ у судовому порядку [44, С. 165]. На нашу думку, створення такого органу в правовій системі Сполучених Штатів Америки стало зразковим досвідом для сучасного розвитку органів регулювання антимонопольного законодавства в Україні, про що далі також буде йти мова у цій роботі.

Заслуговує на увагу також так званий Закон Селлера-Кефопера (Celler-Kefauver antimerger act), прийнятий у 1950 році [71]. За своєю правовою природою, даний Закон доповнює зміст Закону Клейтона. Так, розглянутий раніше Закон Клейтона містить обмеження щодо злиття підприємств, які здійснюються шляхом купівлі акцій. Натомість, Законом Селлера-Кефопера такі обмеження були доповнені та передбачали також і обмеження у злитті підприємств шляхом придбання будь-яких активів підприємства. Звісно,

обмеження застосовувалися лише тоді, коли таке злиття могло негативно вплинути на конкурентну ситуацію на ринку. Фактично, Законом Селлера-Кефопера удосконалено положення щодо злиття підприємств, які вже тоді мали вигляд наближений до відповідних норм у сучасності різних країн світу.

Таким чином, розглянуті акти США розроблялися та вводилися в дію з метою обмеження монополізму, злиття підприємств, недобросовісної конкуренції та будь-яких інших дій, що прямо чи опосередковано могли негативно впливати на конкурентний клімат на ринку.

Наведені вище акти законодавства США, підходи до їх створення та запровадження та американський досвід в галузі антимонопольної політики загалом є частиною так званої американської моделі антимонопольного регулювання [48, с. 64]. На нашу думку, американська модель є основоположним та фундаментальним прикладом для становлення та подальшого розвитку конкурентного законодавства в Україні.

У свою чергу, як зазначає Т.І. Швидка, «формування конкурентного законодавства починається із розпадом СРСР і запровадженням ринкової економіки, невід'ємним елементом якої є конкуренція» [70]. На нашу думку, дане твердження є цілком логічним та обґрунтованим, оскільки радянським режимом не допускалося будь-яких проявів капіталізму, що зосереджується, переважно, навколо підприємництва та свободи ринку. В таких умовах існування конкуренції неможливе, що призвело до семидесяти років паузи в економічному та законодавчому розвитку України та суттєвого відставання у даних напрямках від розвинених країн.

Так, О.О. Бакалінська стверджує, що, під час перебування України у складі СРСР, економіка формувалася в жорстких монополістичних умовах, а конкуренція вважалася явищем, яке суперечить соціалістичній ідеології держави [27]. Це призвело до економічної та соціальної кризи у СРСР у восьмидесятих роках. Розуміючи критичність ситуації, уряд СРСР запроваджує реформацію економічного ладу, що призводить до виникнення низки нових законодавчих актів.

Зокрема, запроваджені такі важливі Закони СРСР, як «Про державне підприємство (об'єднання)», а також «Про кооперацію в СРСР». Так, перший закон запровадив розуміння поняття «монополістичні тенденції», окреслюючи при цьому заходи, які необхідно вживати для протидії таким тенденціям [9].

В той же час, другий закон вперше наголошує на важливості такого явища, як конкуренція на ринку та був запроваджений з метою стимулювання конкуренції на ринку товарів, робіт та послуг як між кооперативами, так і кооперативів з державними підприємствами та організаціями [10].

З моменту завершення радянського режиму та проголошення України, як суверенної та незалежної держави, українська економіка, в тому числі з точки зору конкуренції, перебувала у надкритичному стані та потребувала модернізації законодавства. Т.І. Швидка зауважує, що «... з початком становлення незалежної держави відбувається становлення власного законодавства, у тому числі конкурентного, і визначення напрямків конкурентної політики держави. Так, головним напрямком антимонопольної політики держави стає ліквідація державної монополії та запровадження механізмів ринкової економіки, з'являються перші закони й підзаконні нормативні акти, основною метою яких є демонополізація економіки»[70]. Таке твердження цілком кореспондується з нашим баченням щодо вжиття заходів демонополізації у ті часи, оскільки перші роки незалежності України виявилися вирішальними для подальшого розвитку конкурентного законодавства.

Так, у 1992 році Верховною Радою України прийнято Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» [11]. Даний Закон впевнено можна назвати першим уніфікованим нормативно-правовим актом України, який визначає правові основи обмеження і попередження монополізму, недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності та здійснення державного контролю за додержанням норм антимонопольного законодавства. Зокрема, розділ II Закону визначає такі поняття як монопольне становище (а також ознаки, що кваліфікують діяння суб'єкта господарювання як зловживання монопольним

становищем), антиконкурентні узгоджені дії а також дискримінація суб'єктів господарювання.

Особливої уваги заслуговує стаття 7 Закону, яка передбачає ознаки так званої «недобросовісної конкуренції». В розумінні Закону, недобросовісною конкуренцією вважаються дії, які полягають у:

- неправомірному використанні товарного знаку, фірмового найменування або маркірування товару, а також копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені;
- умисне поширення неправдивих або неточних відомостей, які можуть завдати шкоди діловій репутації або майновим інтересам іншого підприємця;
- отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця.

Однак, вказана стаття жодним чином не пояснює сам термін «недобросовісна конкуренція». При цьому, наведені ознаки недобросовісної конкуренції не є такими, що піддаються однозначному тлумаченню, а тому зміст даної статті не міг слугувати безумовною підставою для притягнення підприємця до відповідальності. З метою виправлення цього недоліку декількома роками пізніше, а саме у 1996 році законодавчим органом України приймається Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції», що зберігає свою чинність станом на дату написання даної роботи [5]. Як вбачається зі змісту самого Закону, він спрямований на встановлення, розвиток і забезпечення торгових та інших чесних звичаїв ведення конкуренції при здійсненні підприємницької діяльності в умовах ринкових відносин.

Цей Закон, хоча й досить поверхнево, проте дає визначення поняттю «недобросовісна конкуренція» як будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності. Окрім того, Закон також деталізує та доповнює перелік діянь, що можуть

кваліфікуватися як недобросовісна конкуренція, на відміну від попереднього Закону.

Привертає увагу у даному Законі також і стаття 27, відповідно до якої Справи про недобросовісну конкуренцію розглядаються Антимонопольним комітетом України та його територіальними відділеннями у порядку, визначеному цим Законом, Законом України "Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності".

Разом з тим, за змістом частини 3 статті 8 Закону «Про обмеження монополізму...» державний контроль за дотриманням антимонопольного законодавства, захист інтересів підприємців від зловживання монополієм становитиме та недобросовісної конкуренції здійснюється Антимонопольним комітетом України (далі також – АМКУ) відповідно до його компетенції.

З огляду на специфічність сфери дії Антимонопольного комітету України, а також на своєрідність завдань, повноважень та правового статусу цього органу, цілком очікуваним було впровадження окремого нормативно-правового акту, яким визначаються процедурні аспекти діяльності Антимонопольного комітету, його завдання та мету існування, сферу компетентності, перелік повноважень тощо. В решті, таким нормативно-правовим актом став Закон України «Про Антимонопольний комітет України», що був прийнятий 26 листопада 1993 року [6]. Даний Закон систематизував загальні положення про АМКУ, визначив сфери його діяльності а також порядок вчинення тих чи інших дій, що спрямовані на забезпечення конкуренції на ринку та уникнення будь-якого монополізму на українському ринку.

Аби в повній мірі оцінити важливість впровадження такого Закону, як Закону «Про АМКУ», варто пригадати вченого Анатолія Медведєва, який наголошує, що до впровадження Закону «Про АМКУ» реалізація положень Закону України «Про обмеження монополізму...» була неможливою в силу «мертвості» його положень [50, с. 27].

Ми цілком погоджуємося із такою позицією, оскільки за відсутності законодавчо визначеної компетенції та повноважень того чи іншого

регуляторного органу, а також порядку вчинення регуляторних та контролюючих дій, функціонування такого органу ставиться під сумнів. В результаті, адміністративний орган, впроваджений для забезпечення функціонування законодавства, або не діє зовсім, або діє далеко не на належному рівні.

Наступна дата, яка має істотне значення для сьогоденного стану конкурентного законодавства України є 11 січня 2001 року, в яку було прийнято Закон України «Про захист економічної конкуренції» [4]. На сьогоднішній день, цей Закон є одним з ключових діючих нормативно-правових актів, що закріплює на законодавчому рівні, по-перше, правові засади побудови економіки України базуючись на конкуренції між підприємцями, по-друге необхідність і засоби обмеження монополізму на українських ринках, по-третє, власне, захист та закріплення економічної конкуренції. О.О. Бакалінська зазначає, що «у Законі міститься правова презумпція позитивного впливу змагання між підприємцями на економіку в цілому, а конкуренція декларується як фундаментальний чинник економічного розвитку» [28, с. 19]. На перший погляд, це досить спірне твердження та постає питання чи не перебільшується значення цього Закону у системі конкурентного законодавства, адже Закон України «Про обмеження монополізму...» раніше декларував ті самі принципи та мету його запровадження, що й Закон України «Про захист економічної конкуренції». Проте, детальне порівняння обох Законів не залишає жодних сумнівів про певну інноваційність та значущість Закону «Про захист економічної конкуренції» для конкурентного законодавства України. Зокрема, цим Законом поглиблено роз'яснено такі правові елементи як «антиконкурентні дії» та їх ознаки (розділ II-III Закону), концентрація підприємств, її кваліфікація та порядок проведення (розділ V Закону), процесуальний порядок щодо звернення до АМКУ з заявами та/або іншими зверненнями (розгляд VI-VII) тощо. Окрім того, як вказує Бакалінська О.О., під час розробки даного Закону був вивчений та інтегрований досвід багатьох країн світу в частині прийняття подібних законів, а також європейського та американського правозастосування норм конкурентного

законодавства, що, на нашу думку, слугує деяким гарантом належного функціонування цього Закону наразі та у подальшому. Ми вважаємо, що запозичення досвіду розвинених країн під час вдосконалення конкурентного законодавства забезпечить швидкий його розвиток та сприятиме як виявленню та нівелюванню вже існуючих видів порушень законодавства, так і попередженню нових.

Як слушно зазначає А. Медведєв, головна загроза конкурентних правопорушень полягає в тому, що їх об'єктом виступають суспільні відносини, які складаються у сфері господарювання та підлягають охороні з боку держави в інтересах суспільства. «Незаконні дії заподіюють руйнівний вплив на одну з важливих сфер суспільного життя – господарську. Такий вплив загрожує умовам нормального існування суспільства, його позитивному розвитку»[50, с. 28]. З огляду на що метою законодавства є виявлення та чітке визначення діянь, що підпадають під поняття «конкурентні правопорушення», а також встановлення належної відповідальності за допущення/вчинення таких діянь підприємцями або органами державної влади.

1.2. Види порушень конкурентного законодавства, що мають наслідком настання господарсько-правової відповідальності

Звертаючи увагу на всю мозаїку конкурентного законодавства, слід визначити які відносини, зокрема процесуальні, цим законодавством регулюються. Тому що, як вірно підкреслюють теоретики провідні юристи та теоретики права, «законодавство відображає об'єктивну реальність більш безпосередньо ніж інші суб'єктивні показники, воно прямо зорієнтовано на втілення в дійсність, а правове регулювання суспільних відносин стає ефективнішим настільки, наскільки воно точніше виражає економічні та політичні умови, процеси та потреби розвитку суспільства» [42].

Законодавство про захист економічної конкуренції також слугує державі як частина демонополізації господарської системи держави, вираженням та інструментом для модернізації економіки в цілому. Але суто з правової позиції, цілями законодавства про захист економічної конкуренції є перешкодження недобросовісній конкуренції поміж учасників ринкових відносин, монополюючим становищем у того чи іншого суб'єкта господарювання, та зловживанням таким становищем щодо конкурентів-учасників ринку. Водночас з цим, законодавство про захист економічної конкуренції здійснює у відповідних правничих формах регуляторний вплив на політику, або сукупність вчинків (якщо цілісна політика відсутня), учасників ринкових відносин, а також обмежує монополістичну діяльність суб'єктів господарювання шляхом введення відповідних правових механізмів, і таким чином підтримує розвиток чесної та добросовісної конкуренції у межах свого регулювання.

Також слід пам'ятати що в конкурентному законодавстві завжди поєднанні як приватні так і суспільні інтереси. Дослідники найчастіше називають їх по різному: монополістичні, капіталістичні, державні, публічні, соціальні, та інші. Але щодо інтересів важливо зазначити, що диспозитивність у функціонуванні суб'єктів ринкових відносин узгоджується з суспільним (державним) інтересом що має імперативний характер.

А. І. Ігнатюк у своїй праці «Формування конкурентного середовища та механізми протидії монополізму в економіці України», описуючи конкурентне законодавство, відзначає, що дане законодавство є *«малою конституцією ринкової економіки»* тому що воно сприяє формуванню середовища з добросовісною конкуренцією, та захищає підприємців від антиконкурентних дій інших суб'єктів господарських відносин, а також створює правила поведінки на ринку [41, с. 138].

Наразі існує два правові інститути, що формують структуру конкурентного законодавства. Зокрема, це антимонополюючий інститут, та інститут захисту від недобросовісної конкуренції.

Порушення конкурентного законодавства слід структурувати у відповідності до норм конкурентного права, які ми можемо згрупувати у два великі розділи, серед яких:

1. Норми матеріального права та компетенцій. Сюди входять норми що визначають повноваження державних структур щодо початку провадження, та відображають правопорушення та обставини їх вчинення.
2. Процедурні норми. Ті норми, що визначають процедури (порядок) подання та розгляду справ державними органами.

Норми матеріального права тільки відображають склад вчинків, що не відповідають чинному законодавству, та зазначають компетенції та повноваження державних органів, що виконують регулюючу функцію та уповноваженні використовувати визначені норми права. Тобто, процедурні відносини є наслідком існуючих компетенцій державних структур та слугують інструментом для правозастосування законодавства про захист економічної конкуренції.

Далі вважаємо за потрібне процитувати деякі найважливіші уривки с Закону України «Про захист економічної конкуренції», а саме ті, які визначають наступні дії суб'єктів господарювання як правопорушення:

1. Антиконтурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання (ст. 6 Закону);
2. Зловживання монополюним (домінуючим) становищем на ринку (ст. 13 Закону);
3. Антиконтурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю (ст. 15 Закону);
4. Обмежувальна діяльність суб'єктів господарювання, об'єднань. (ст. 18 Закону);
5. Неправомірне використання суб'єктом господарювання ринкового становища (ст. 19 Закону);

6. Дискримінація конкурентів суб'єктами господарювання. (ст. 20 Закону);

7. Обмежувальна діяльність об'єднань (ст. 21 Закону)

Важливо зазначити, що вище перераховані правопорушення мають можливість шкодити не тільки юридичним особам та іншим суб'єктам господарювання, а й споживачам продукції та послуг, тобто фізичним особам [4].

Щодо безпосередньо класифікації порушень у сфері конкурентного законодавства, неможливо не привести класичний приклад вченої Н. М. Корчак, який до речі пізніше був використаний у навчальній літературі як приклад [38]. За її твором «Правові питання антимонопольного регулювання підприємницької діяльності в Україні», порушення у сфері конкурентного законодавства можна поділити на дві великі групи відповідно до їх ознак, на індивідуальні зловживання, та колективні дії. До індивідуальних дій належать зловживання домінуючим становищем на ринку; дії та акти державних структур, що обмежують конкуренцію поміж юридичних осіб та інших суб'єктів господарювання. У свою чергу до колективних зловживань віднесено узгоджені неправомірні дії між учасниками ринкових відносин, чи державними органами що дискримінують інших учасників конкурентного середовища. Тобто за книгою «Правові питання антимонопольного регулювання підприємницької діяльності в Україні», автор нам надає зручну класифікацію за кількісною ознакою суб'єктів правопорушення. [45].

Ю. В. Журик, автор підручника «Антимонопольно-конкурентне право України», дає альтернативну класифікацію порушень у сфері конкурентного законодавства [38]. Така класифікація залежить від суб'єктів, які порушують антимонопольно-конкурентне право, та передбачає дві великі групи такі як, правопорушення з боку суб'єктів господарювання, та правопорушення з боку органів влади.

Так, правопорушення з боку суб'єктів господарювання автор пояснює як правопорушення з боку підприємств, груп підприємств, або окремих

підприємців у зловживанні монополічним становищем та обмеження конкуренції. Поряд з тим, до правопорушень з боку органів влади у свою чергу віднесені такі правопорушення, як правопорушення органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, які порушують права та законні інтереси суб'єктів господарювання. Та ми погоджуємося з наступними думками автора що «Правопорушення можуть вчинятися як суб'єктами господарювання-монополістами, тобто тими, які займають монополічне становище (монополістичні правопорушення), так і суб'єктами господарювання-конкурентами, які не мають монополічне становище на ринку.» [38].

Але попри вже існуючі класифікації, ми можемо запропонувати свою, яка має менш спрощувально-теоретичний характер, але є більш зручною для сучасних дослідників. Класифікація правопорушень у сфері захисту економічної конкуренції яку ми пропонуємо в поточній роботі, полягає у відмові від зайвих класифікацій та зосередженні на вже передбачених законодавством можливих неправомірних дій:

- Антиконтурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання, зловживання монополічним становищем на ринку.
- Антиконтурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю.
- Обмежувальна та дискримінаційна діяльність суб'єктів господарювання та об'єднань.

Ця класифікація відповідає як суті правопорушень, так і видам суб'єктів, які їх вчиняють, та відповідає порядку викладу правопорушень у Законі «Про захист економічної конкуренції».

Отже, дана класифікація може слугувати як мінімум альтернативною для дослідників.

Далі ми вважаємо за необхідне звернути увагу на недобросовісну конкуренцію як явище, та відповідні правопорушення. Відповідно слід

розпочати з того що згідно ст. 42 Конституції України: «Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом.» [1], а відповідно до п. 8 ст. 92 Конституції України «Виключно законами України визначаються правові засади і гарантії підприємництва; правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання.» [1]. Таким чином, ми бачимо, що держава на найвищому законодавчому рівні встановлює захист суб'єктів господарювання у сфері конкуренції, і це не дивно, бо науково доведено теоретиками економіки що найбільше національне багатство створюється в умовах здорової конкуренції.

До самої недобросовісної конкуренції за визначенням ст. 1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» належать «будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності.», отже такою вона і є, незважаючи на полеміку теоретиків з цього приводу, що виражена у більшості робіт на тему. За цим же законом нижче надається великий перелік протиправних дій у сфері недобросовісної конкуренції. Загалом це три диференційовані групи (глави):

- Неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці;
- Створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції;
- Неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання.

Починаючи з неправомірного збирання, розголошення та використання комерційної таємниці, зазначимо що визначення поняття комерційної таємниці нам надає ст. 505 Цивільного кодексу України [13], згідно з яким комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим

обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Господарський кодекс, у свою чергу, у частині ст. 162 лише визначає правомочність суб'єктів господарювання, які мають таємницю. Так, суб'єкт господарювання, що є володільцем технічної, організаційної або іншої комерційної інформації, має право на захист від незаконного використання цієї інформації третіми особами, за умов, що ця інформація має комерційну цінність у зв'язку з тим, що вона невідома третім особам і до неї немає вільного доступу інших осіб на законних підставах [12].

Ті самі відомості, які не можуть бути комерційною таємницею визначені у Постанові Кабінету Міністрів України №611 від 9 вересня 1993 року Про перелік відомостей що не становлять комерційної таємниці [16], тобто критерій визначення комерційної таємниці за чинним законодавством де-факто є внесення або невнесення Кабінетом Міністрів України відомостей до вище згаданого переліку. Можливість завдання матеріальної шкоди підприємству або його діловій репутації є кваліфікуючою ознакою даного типу відомостей. Але на законодавчому рівні не встановлено, яким саме інтересам суб'єктів господарських відносин може бути завдано шкоди при неправомірному збиранні, розголошенні та використанні комерційної таємниці. Хоча деякі дослідники все ж припускають що «інтереси підприємства можуть бути порушені внаслідок розголошення цих відомостей, у використанні їх конкурентами з метою одержання певних переваг над іншими суб'єктами господарювання.» [38, с. 39]

Правопорушення суб'єктів господарювання, які спрямованні на неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці, відносно часто характеризуються у законодавствах різних країн як «промислове шпигунство».

Промислове шпигунство залишається і буде залишатися потужним інструментом державних розвідок, призначення яких - пряме порушення законів іноземних держав в інтересах і за дорученням своєї країни. На рівні підприємств останнім часом все частіше робиться вибір на користь конкурентної розвідки,

так як підприємство не має повноважень державних розвідок, тому в разі провалу операції промислового шпигунства ризикує бути притягнутим до кримінальної відповідальності, а також понести репутаційні ризики. На нашу думку, у багатьох випадках підприємства малого і середнього бізнесу до промислового шпигунства вдаються тому, що не навчені методам конкурентної розвідки, а часто і взагалі не знають про їх існування. У ситуації, коли необхідність виживання або підвищення конкурентоспроможності існує об'єктивно, а про наявність законних методів досягнення результату підприємство не інформовано, частина компаній встає на шлях промислового шпигунства. У зв'язку з цим, суспільства професіоналів конкурентної розвідки всього світу включають в свої завдання просвітницькі функції.

Щодо промислового шпигунства у законодавстві про захист економічної конкуренції України, слід зазначити що на сьогодні немає визначення промислового шпигунства, не передбачено також відповідних норм та відповідальності за його здійснення. Хоча слід зазначити що за відповідні дії в законодавстві передбачена кримінальна відповідальність за ст. 231 Кримінального кодексу України [14].

На далі вважаємо за потрібне перейти до наступної групи правопорушень у сфері захисту від недобросовісної конкуренції, а саме створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції. Ст. 8 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» зазначає що «Дискредитацією суб'єкта господарювання є поширення у будь-якій формі неправдивих, неточних або неповних відомостей, пов'язаних з особою чи діяльністю суб'єкта господарювання, у тому числі щодо його товарів, які завдали або могли завдати шкоди діловій репутації суб'єкта господарювання.»[4].

На нашу думку, в цій статті слід зосередити увагу на тому що відомості які є дискредитацією суб'єкта господарювання можуть бути не обов'язково неправдивими, або тими що вводять в оману, а просто тими що можуть завдавати шкоди діловій репутації суб'єкта господарювання. Тобто правда

інформація, але негативна, сама по собі є дискредитацією суб'єкта, що по суті є одним з центральних правил конкурентного законодавства. Отже, правдива інформація, яка має негативний характер та може перекривати позитивні сторони товару буде порушенням конкурентного законодавства України. Вище зазначені відомості не будуть недобросовісною конкуренцією тільки в тому випадку, якщо суб'єкт господарювання, що їх розповсюджує, має для цього вагомі та значні підстави. Наприклад, підставою для висловлювань, які потенційно могли завдати шкоди діловій репутації іншого суб'єкта господарювання може бути зафіксований факт необхідності, як відповідь на здійснене перед цим таке саме правопорушення (акт недобросовісної конкуренції) з боку відповідного конкурента на ринку. Тобто принцип око за око є тим варіантом розвитку подій коли жоден конкурент не понесе відповідальність за свої вчинки за законодавством. Тут можна привести приклад іноді доволі негативних реклам між Coca-cola та Pepsi, але сутність дискредитації суб'єкта господарювання є ширшою, а отже зупинятися на прикладах наразі недоречно.

Отже, для визначення такого правопорушення не обов'язково, щоб ця інформація була завідомо неправдивою, неточною або неповною, у цьому випадку підприємець може помилитись і бути впевненим в їх достовірності, але без переконливих доказів достовірності цих фактів його дії будуть кваліфіковані відповідно до Ст. 8 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» як дискредитація суб'єкта господарювання.

Завершуючи аналіз статті 8 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», вважаємо необхідним процитувати Антимонопольний комітет України який ще у далекому 1997 році дав офіційні пояснення в яких зазначив, що дискредитації суб'єкта господарювання є:

- Поширення неправдивих, неточних або неповних відомостей, у яких йдеться зазначення про конкретного господарюючого суб'єкта (підприємця), або декількох господарюючих суб'єктів (підприємців), діловій репутації якого (яких) завдано або могло бути завдано шкоди;

- Поширення неправдивих, неточних або неповних відомостей, у яких хоча і не міститься зазначення конкретного господарюючого суб'єкта (підприємця), але при розгляді справи доведено, що поширені відомості пов'язані з особою або діяльністю конкретного господарюючого суб'єкта (підприємця), або декількох господарюючих суб'єктів (підприємців) [25].

Згідно з конкурентним законодавством, а саме ст. 10 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» правопорушенням у сфері створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції є також схилення до бойкоту суб'єкта господарювання. Саме схилення в незалежності від результатів дії, а не самого бойкоту, але, для використання даної статті, коло суб'єктів господарювання, відносини між якими порушуються, повинно бути не менше трьох.

Правопорушенням у сфері створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції є також схилення постачальника до дискримінації покупця (замовника), тобто спонукання постачальника конкурентом покупця, безпосередньо або через іншого суб'єкта господарювання, до застосування постачальником до покупця (замовника) невігідних умов у господарській діяльності, у порівнянні з ним або іншими конкурентами на ринку. Тут слід зазначити, що в деяких випадках дискримінації не буде, наприклад, якщо суб'єкт господарювання має реальну можливість перейти до іншого договірного партнера, тобто поки конкуренція залишатиметься реалією. Пояснити це явлення доволі не складно, в умовах конкурентного середовища суб'єкт господарювання не має зобов'язань використовувати один і той же підхід до всіх своїх договірних партнерів, навпаки, в інтересах конкуренції суб'єкт господарювання використовує диверсифікацію підходів для окремих договірних партнерів з якими він має регульовані правом відносини. Дії можуть стати дискримінаційними у випадку якщо вони здійснені колективом, тобто шляхом раніше погоджених між собою дій. І в 11 статті Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»,

так само, як і в минулій статті, правопорушенням є не сама дискримінація як така, а схилення до дискримінаційних дій.

Підкуп працівника, посадової особи постачальника, надання або пропонування йому конкурентом покупця (замовника), матеріальних чи інших вигод за неналежне виконання або невиконання працівником, посадовою особою постачальника службових обов'язків, що впливають з укладеного або пов'язані з укладенням між постачальником і покупцем (замовником) договору поставки товарів, виконання робіт, надання послуг, іншого договору або за неукладення договору, за Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції» є правопорушенням.

Статті 13 та 14 вище згаданого закону є схожими, та мають різницю лише в суб'єкті господарювання, що безпосередньо (або з посередником) виконує правопорушення. В першому випадку йдеться про працівника постачальника, а у наступному про працівника покупця або замовника. Цією нормою законодавчо попереджається протиправність підкупу фізичної особи заради схилення її до неналежного виконання або невиконання службових обов'язків, що впливають з укладеного раніше договору між постачальником або покупцем та протилежним учасником ринкових відносин, конкурентом постачальника або покупця, наслідком чого є здобуття учасником конкурентних відносин, що підкупає, будь-яких переваг у конкурентних відносинах.

Також у Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції» передбачено наступний вид правопорушення - досягнення неправомірних переваг у конкуренції. За статтею 15 Закону, «досягненням неправомірних переваг у конкуренції є отримання таких відносно іншого суб'єкта господарювання шляхом порушення чинного законодавства, яке підтверджено рішенням органу державної влади, органу місцевого самоврядування, наділеного відповідною компетенцією». Ця норма може бути розтлумачена як така, в якій йде мова про дії, які є порушенням іншого нормативного акту, бо самі по собі вони не є безпосереднім проявом недобросовісної конкуренції, але у випадку якщо вони були виконанні для здобуття переваг у конкурентних відносинах

щодо іншого суб'єкта господарювання та є конкурентом, який у свою чергу дотримувався та дотримується чинного законодавства у сфері конкурентного права, то в такому випадку такі дії чи поведінка повинна бути викрита як недобросовісна конкуренція (протиправна діяльність) рішенням органу державної влади чи органу місцевого самоврядування, наділеного відповідною компетенцією.

Остання стаття розділу «Створення перешкод суб'єктам господарювання у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції» у Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції», а саме стаття 17, описує поширення інформації, що вводить в оману, але воно вже було описано у попередньому розділі, тож ми перейдемо до останньої групи правопорушень, а саме тих, які стосуються неправомірного використання ділової репутації суб'єкта господарювання.

Неправомірне використання ділової репутації суб'єкта господарювання описане у Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції» з четвертої по сьому статтю, отже надалі вони будуть йти по черзі без згадування повної назви закону для скорочення.

Відповідно до четвертої статті, «неправомірним є використання імені, комерційного (фірмового) найменування, торговельної марки (знака для товарів і послуг), рекламних матеріалів, оформлення упаковки товарів і періодичних видань, інших позначень без дозволу (згоди) суб'єкта господарювання, який раніше почав використовувати їх або схожі на них позначення у господарській діяльності, що призвело чи може призвести до змішування з діяльністю цього суб'єкта господарювання.».

Тут ми хотіли би відзначити дуже влучне зауваження І. І. Дахно, що у чинному законодавстві України існує прогалина, а саме: не передбачена делюція. Делюція - це розмивання можливості відрізнити товарний знак, хоча вона не є традиційним порушенням виняткового права на даний товарний знак [36, С. 93-94]. Цебто ситуація коли «потужний» чужий товарний знак

правопорушники використовують на такі свої товари, вид яких власник цього товарного знаку не має у числі зареєстрованих [36, с. 93-94].

Відсутність можливості притягнення порушників недобросовісної конкуренції до відповідальності за делюцією викликає таку ситуацію коли пакети для сміття з назвою та товарним знаком “BMW” є нормою суспільної культури до якої регулятори конкурентного законодавства ставляться байдуже. Л. Н. Семенова у своїй праці «Антимонопольне і конкурентне право», роз’яснює – «Мета застосування всесвітньо відомої торгової марки полягає у здобутті успіху в конкурентійній боротьбі завдяки чужому авторитету на ринку – іміджу третьої особи, а не власним досягненням. Така конкуренція теж є недобросовісною» [63, с. 108].

Наступна, стаття 5, неправомірне використання товару іншого виробника, була розкритикована науковцями, зокрема В. Кулишенко у своїй статті «Неправомерное использование деловой репутации в конкуренции в виде незаконного использования товара другого производителя и копирования его внешнего вида» для журналу Підприємництво, господарство і право» пропонував визначити неправомірне використання товару іншого виробника ширше, саме як «підміну товару», адже ділову репутацію виробника «...може бути порушено не лише неправомірним використанням його товару, а й шляхом продажу використаних, тих які були у використанні товарів, як нових або фальсифікованих товарів як оригіналів» [47, с. 31], але нажаль відповідні зміни все ж таки не були внесені в закон. Наразі 5 стаття залишається в такому вигляді «Неправомирним використанням товару іншого виробника є введення у господарський обіг під своїм позначенням товару іншого виробника шляхом змін чи зняття позначень виробника без дозволу уповноваженої на те особи».

Щодо шостої статті, в якій зазначається, що копіювання зовнішнього вигляду виробу це відтворення зовнішнього вигляду виробу іншого суб'єкта господарювання і введення його у господарський обіг без однозначного зазначення виробника копії, що може призвести до змішування з діяльністю іншого суб'єкта господарювання є правопорушенням. У цій статті варто

зауважити на те, що її дія не поширюється на вироби, щодо яких застосовано охорону, як на об'єкти інтелектуальної власності (наприклад як на корисну модель).

Наступне, та останнє правопорушення конкурентного права в цьому підрозділі кваліфікаційної роботи, називається «Порівняльна реклама», та залишається скоріше згаданим у статті сьомій вищезгаданого закону. Сама стаття запевняє читача що її сутність визначається Законом України "Про рекламу" [8]. Тут слід зазначити, що детально тема реклами в господарському праві була розглянута в працях наступних науковців-господарників, теоретиків, дослідників як Л. Микитенко [51, С. 111-120], Саниахметова Н. [57, С. 256], А. Стрельников [61, С. 35], Є. Ромат [56, С. 112], Ю. Шишка [67], Ю. Громенко [34], тощо.

Відповідальність за порушення законодавства України про захист економічної конкуренції ділиться на:

- Господарсько-правову відповідальність;
- Адміністративну відповідальність;
- Кримінальну відповідальність.

1.3. Поняття господарсько-правової відповідальності за порушення конкурентного законодавства

До господарсько-правової відповідальності можуть бути притягнені суб'єкти господарювання які: зловживали монопольним становищем, вчиняли дії, що кваліфікуються як «антиконкурентні» (в тому числі адміністративно-господарські органи управління та контролю, чи влади, чи місцевого самоуправління); не виконували рішення органів Антимонопольного комітету України; виконували рішення органів Антимонопольного комітету України у не повній мірі; незаконно делегували свої повноваження; обмежували та дискримінували інших суб'єктів господарювання; недотримувались умов

законодавства; порушували положення установчих документів щодо процесу концентрації, якщо вони були погоджені з органами Антимонопольного комітету України та призводили до обмежень конкуренції; здійснювали концентрацію без дозволу відповідного державного органу, у випадках, коли отримання такого дозволу є необхідним; не надавали інформацію органам Антимонопольного комітету України у відповідності до нормативно-правових строків або надавали таку інформацію у не повному обсязі до органів Антимонопольного комітету України у відповідності до нормативно-правових строків або надавали недостовірну або неправдиву інформацію до органів Антимонопольного комітету України у відповідності до нормативно-правових строків; створювали перешкоди робітникам Антимонопольного комітету України та його територіального відділення (під час накладання арештів на майно, предмети, документи, предмети, а також під час перевірки, оглядів, та вилучень); надавали рекомендації, які схиляють до вчинку правопорушень законодавства про захист економічної конкуренції суб'єктам господарювання чи іншим законодавчо-регульованим суб'єктам; сприяли вчиненню дій, які є протиправними за законодавством про захист економічної конкуренції; обмежували господарську діяльність суб'єктів господарювання тому що той звернувся до органів Антимонопольного комітету України з заявою про правопорушення у сфері захисту економічної конкуренції; разом з іншими суб'єктами господарювання узгоджували та не виконували вимоги та зобов'язання за якими мали отримати чи отримали дозвіл на концентрацію; та, найголовніше, – порушували законодавство про захист економічної конкуренції [43].

Антимонопольний комітет України та його органи можуть накладати штрафи на всіх суб'єктів господарювання передбачених Законом України «Про захист економічної конкуренції». Тобто на юридичних, фізичних, та груп осіб якщо вони визначаються одним суб'єктом господарювання відповідно до першої статті того самого закону.

В залежності від статті штрафи можуть бути до 10% (10%, 5%, 3%, 1%) виручки від реалізації продукції (тобто в залежності від діяльності суб'єкта це

можуть бути, як товари так і послуги, чи роботи) за останній прозвітований рік який передував року в якому накладуть штраф. Але, якщо було виявлено незаконно одержаний прибуток який перевищує ті самі 10% прибутку, то штраф буде накладатися у обсязі який не буде більше потрібного обсягу незаконного доходу суб'єкта господарювання який порушив ту чи іншу норму встановлену законодавством яке захищає економічну конкуренцію. Незаконно одержаний прибуток доволі часто обчислюють оціночним методом.

Слід також зауважити, що прибуток (дохід) може враховуватися від усіх (як юридичних, так і фізичних) осіб, що разом визначаються групою, яка є суб'єктами господарювання відповідно до чинного законодавство про захист економічної конкуренції. (ст. 52)

Якщо відповідач у справі на вимогу органів Антимонопольного комітету України не надав обсяг прибутку відповідно до штрафу зазначеного вище (до 10 відсотків), або немає цих коштів, то передбачається також інший штраф. Цей «альтернативний» штраф складає до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Хоча, також слід зазначити, що у разі потреби обсяг прибутку може бути зазначеним уповноваженими органами Антимонопольного комітету України на підставі адміністративного обліку, який може бути отриманий з інших джерел. Накладати штраф у розмірі більше, ніж одна тисяча неоподаткованих мінімумів у справах стосовно захисту економічної конкуренції, може тільки адміністративна колегія органів Антимонопольного комітету України на своєму засіданні. У випадку якщо суб'єкт господарювання не працював і року, сума штрафу буде обчислена за весь час.

Завершуючи тему штрафів, зазначимо специфіку примусового поділу. Рішення примусово поділити суб'єкт господарювання органи Антимонопольного комітету України можуть прийняти у разі цей суб'єкт господарювання має домінуюче становище на ринку відповідних послуг, товарів тощо, та в той же час його внутрішні підприємства можуть бути примусово поділені, тобто мають можливість територіально або організаційно відокремитись один від одного, якщо не мають тісних технологічних зв'язків, та

якщо обсяг продукції, який вживався такими суб'єктами господарювання, не перевищував 30% валового обсягу продукції підприємства чи його структурних підрозділів та одиниць. Строк примусового поділу відповідно до законодавства не може бути меншим за шість місяців, що у свою чергу дозволяє домінуючим суб'єктам господарювання зручно змінюватись для відповідності конкурентному законодавству. А якщо домінуюче положення суб'єкта господарювання було усунене, то в такому випадку реорганізація суб'єкта буде відбуватись на його власний розсуд.

У разі, якщо юридичній або фізичній особі було завдано шкоди в результаті порушень законодавства про захист економічної конкуренції, то відповідний суб'єкт господарювання несе відповідальність за Законом України «Про захист економічної конкуренції», і повинен відшкодувати в двічі більше шкоди, ніж завдав.

Далі ми вважаємо за потрібне згадати господарсько-правову відповідальність за Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції». Загалом штрафи та відшкодування в ньому повторюють попередньо згаданий закон, але в ньому є ще дві важливі статті, а саме двадцять п'ята, та двадцять шоста - вилучення товарів з неправомірно використаним призначенням та копій виробів іншого суб'єкта господарювання; та спростування неправдивих, неточних або неповних відомостей відповідно.

Перша пояснює що у разі, якщо змішування товарів, які визначені як акт недобросовісної конкуренції (з неправомірним позначенням) з діяльністю позивача (також суб'єктам господарювання) і не може бути усунене в інший спосіб, крім вилучення товару, то вони вилучаються і використовуються в порядку який визначив Кабінет Міністрів України своїми постановами у відповідних виробників та продавців, суб'єкт господарювання яких, порушив законодавство України про захист від недобросовісної конкуренції. І наступна загадана стаття, у свою чергу, зазначає, що у випадку дискредитації одного з суб'єктів конкурентного права, органи Антимонопольного комітету України мають можливість вирішити відповідним рішенням, що правопорушник повинен

офіційно спростувати за свій рахунок поширені ним неправдиві, неточні, та неповні протиправні відомості у строки та за способами які зазначені тим самим рішенням або законами України.

Природні монополії можуть нести відповідальність за Законом України «Про природні монополії». Штрафи накладені за цим законом надходять до Державного бюджету України за 30 днів після дня отримання рішення про штрафування природної монополії, що порушило норми конкурентного права визначені вище згаданим законом. Вони можуть накладатись за несвоєчасне надання інформації (до 1000 неоподаткованих мінімумів), ненадання інформації (до 5000 неоподаткованих мінімумів) органам які регулюють їх діяльність, невиконання або несвоєчасне виконання рішень регулятора (до 5000 неоподаткованих мінімумів). Якщо суб'єкт господарювання, який визнаний природною монополією, прострочує свої штрафи, то йому буде нарахована пеня в один відсоток від розміру штрафу за кожен день прострочки. При відмові сплати штраф буде стягнуто за судовим рішенням [7].

Також з природних монополій може бути стягнений незаконний прибуток, та відшкодування збитків у порядках передбачених законодавством про ціни і ціноутворення, та цивільним законодавством відповідно. Цивільне законодавство також передбачає відповідальність органів, які регулюють діяльність суб'єктів природних монополій та їх посадових осіб, але це не є господарсько-правова відповідальність у чистому вигляді, на відмінну від попередніх варіантів відповідальності за чинним законодавством України, отже детально зупинятись на цій темі ми не станемо, та перейдемо до наступної, не менш, а іноді і більш важливої, з наукової точки зору, відповідальності – адміністративної.

Адміністративна відповідальність, буде представлена у цій роботі через приклади норм права за Кодексом України про адміністративні правопорушення. Слід зазначити що адміністративна відповідальність може бути застосована не тільки до суб'єктів господарювання, а й до будь-яких осіб, які (порушуючи

адміністративне законодавство) займаються підприємницькою діяльністю, чи фізичних осіб.

За ст. 164-3 Кодексом України про адміністративні правопорушення, передбачена наступна відповідальність за недобросовісну конкуренцію: «Незаконне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення, а так само імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені - тягне за собою накладення штрафу від тридцяти до сорока чотирьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією виготовленої продукції, знарядь виробництва і сировини чи без такої. Умисне поширення неправдивих або неточних відомостей, які можуть завдати шкоди діловій репутації або майновим інтересам іншого підприємця, - тягне за собою накладення штрафу від п'яти до дев'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також іншої конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця - тягне за собою накладення штрафу від дев'яти до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.» [15]. Аналізуючи дану статтю ми можемо побачити що самі порушення майже дублюються з законами які були розглянуті вище в цьому підрозділі, де йшлося про господарсько-правову відповідальність, але у той же час розміри штрафів відчутно відрізняються. Наступні проступки передбачені у статтях 166-1; 166-2; 166-3; 166-4; Кодексу України про адміністративні правопорушення, можуть бути охарактеризовані так само, отже ми не бачимо потреби детально на них зупинятись, зважаючи на те що навіть Науково-практичний коментар до Кодексу України про адміністративні правопорушення, звертається у своєму тлумаченні лише до тих законів які були детально описані вище, та дає побіжний коментар щодо об'єкту та суб'єкту сторін правопорушення [54].

Кримінальна відповідальність у сфері конкурентного права передбачена статтями Кримінального кодексу України [14].

Так, стаття 229 Кримінального кодексу України передбачає притягнення до відповідальності у разі вчинення значних матеріальних втрат через незаконне

використання товарних знаків, фірмових найменувань, кваліфікаційних зазначень походження продукції. Значний розмір в Кримінальному кодексі України вважається від двадцяти неоподаткованих мінімумів громадян. В залежності від кількості порушників (змовників), службового становища, тексту скарги та розміру збитків залежить сума штрафу, але загалом, за статтею 229 Кримінального кодексу України, передбачені від 200 до 2000 неоподаткованих мінімумів громадян, та у відповідних випадках може грозити до 6 років позбавлення волі. Заборона обіймати певні посади та зайняття відповідною до розпорядження суду діяльністю на строк до 3 років, знищення та конфіскація продукції разом з знаряддями, матеріалами які були використані для її виробництва, також є зупиняючими факторами для правопорушників. В останніх двох статтях йдеться про шпіонаж та розголошення комерційною та банківської таємниці, в них вид відповідальності загалом відповідає вище згаданим, на них ми і завершимо даний підрозділ кваліфікаційної роботи.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

2.1. Практика розгляду справ Антимонопольним комітетом України

Розгляд справ Антимонопольним комітетом України у сфері конкурентного права регулює Закон України «Про Антимонопольний комітет України», Правила розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства України, затверджених розпорядженням Антимонопольного комітету України від 29 червня 1998 року № 169-р які через місяць були зареєстровані у Міністерстві юстиції України за № 471/2911 [17], та скоріш дотично – іншими нормативно-правовими актами зазначеними у попередніх розділах. До повноважень Антимонопольного комітету України входить 44 позиції повноважень за Законом України «Про Антимонопольний комітет України», та ми вважаємо що деталізувати їх не слід, та розтлумачити їх краще ніж вони були записані, в рамках випускної кваліфікаційної роботи не має змоги.

Отже, описуючи процедуру розгляду справ Антимонопольним комітетом України у сфері конкурентного права, ми вважаємо за потрібне зазначити такі етапи: подання заяви на розгляд; визначити, чи є підстави для розгляду справи; призначення справи до компетентної особи, яка має повноваження розглядати підзвітні до неї справи (комітет, адміністративна колегія, уповноважений чи голова відділу); встановлення підстав для порушення справи; розгляд порушеної справи з встановленням всіх необхідних даних; надання рішення у справі, перегляд та оскарження за наявності умов, відповідних до тимчасових положень правила розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства України [17].

Розглядаючи ці процесуальні норми, ми хотіли б звернути увагу на Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції

Конкуренційного процесуального кодексу України» з додатком самої Концепції [19]. У цій Концепції уряд вимагає у Антимонопольного комітету України створити новий процесуальний кодекс з урахуванням та детальною регламентацією визначити учасників процесу, доказову базу, процесуальні форми, нормативно зафіксувати відводи, витрати, призначення експертизи, процесу слухання, підвідомчість заяв і справ, дослідження, прийняття рішення за заявою, так само з порушенням справ, тощо. Була зібрана робоча група з фахівцями з питань конкурентного законодавства, суддями, вченими, розроблено проект такого кодексу України. Даний документ, що складався з 250 статей, регулював процесуальну діяльність Антимонопольного комітету.

Цей кодекс міг створити під собою цілий напрям нормативно-правових регулювань, але не зважаючи на конкретні строки підготовки цей проект був заморожений на завершальному етапі [39]. Ми вважаємо, що розгляд справ АМКУ у сфері конкурентного права повинен регулюватись не Тимчасовими Правилами розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства України (від 29 червня 1998 року № 169-р), а вдосконаленою версією вже готового кодексу [31].

Отже, проаналізувавши попередній матеріал, можна дійти думки про належну сформованість українського законодавства про захист економічної конкуренції, що має чітку структуру та ефективну систему, напрацьовану роками. Не можна також не згадати про зарубіжний досвід розвинених країн, що зіграв важливішу роль у розвитку вітчизняного законодавства. Зокрема, сучасні принципи та структура конкурентного законодавства України, на нашу думку, з досвідом довела своє право на існування у Сполучених Штатах Америки, та була запозичена саме звідти. А кажучи про сучасний вектор розвитку українського законодавства, правильно буде вказати на взаємовідносини між Україною та Європейським Союзом, що спрямовані на адаптацію українського законодавства під цінності та стандарти європейського, про що також свідчить наявність відповідної Угоди про партнерство і співробітництво [2], а згодом і підписання Угоди про асоціацію (ст. 256) [3]. Незважаючи на це, законодавство про захист

економічної конкуренції в Україні не можна назвати досконалим, оскільки воно містить у собі певну кількість колізій та прогалин, які створюють труднощі під час застосування відповідних норм, в тому числі норм, що стосуються притягнення правопорушника до відповідальності.

У нашому розумінні, найбільш суттєвої шкоди правозастосуванню завдають такі недоліки законодавства:

1) Відсутність визначеного Законом порядку розрахунку розміру штрафних санкцій за правопорушення. Так, як вже було розглянуто у попередньому розділі цієї кваліфікаційної роботи, до повноважень Антимонопольного комітету України належить виявлення правопорушень у сфері економічної конкуренції та притягнення порушників до відповідальності, в тому числі шляхом накладення штрафу. Проте, серед науковців наразі існує дискусійне питання щодо порядку розрахунку розміру штрафу, що накладається [30, С. 29; 46, С 94]. Так, наприклад, раніше згадана стаття 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції» [4] становить лише найвищу межу розміру штрафу, який може бути накладений за певні правопорушення, проте не наведено, від чого саме залежить такий розмір та яким чином він вираховується. Станом на сьогодні, порядок визначення розміру штрафу за правопорушення деталізовано Роз'ясненнями Антимонопольного комітету від 09 серпня 2016 року № 39-РР [18]. Відповідно до цих Роз'яснень, порядок визначення розміру штрафу включає в себе два етапи. В рамках першого етапу завданням АМКУ є визначення розміру базового штрафу, який залежить від ступеня тяжкості правопорушення; доходу суб'єкта господарювання, що притягається до відповідальності; необхідності забезпечення так званого стримуючого ефекту. Другим етапом необхідно встановити, чи мають місце обставини, що можуть бути кваліфіковані як «обтяжуючі» або «пом'якшуючі» та що у подальшому відповідним чином впливає на розмір базового штрафу. Начебто, механізм визначення штрафу є чітким та зрозумілим, однак проблематика, так чи інакше, має місце бути.

Перше, що на думку таких науковців та аналітиків, як Кравцова І, [46, с. 95], та Науменко Д., і Акуленко Л. [52]. викликає занепокоєння, є правовий статус таких роз'яснень. Так, Роз'яснення Антимонопольного комітету мають статус «підзаконного акту» та несуть саме рекомендаційний характер (тобто такий, який не є обов'язковим для застосування), що призводить до неоднакового та непрогнозованого застосування органами Антимонопольного комітету вище наведених норм, та, як наслідок, накладення різного розміру штрафів за одне й те саме правопорушення.

Однак, на нашу думку, правовий статус не є єдиною проблемою таких Роз'яснень, та надання їм обов'язкового характеру у теперішньому стані не здатне стабілізувати ситуацію з накладенням штрафних санкцій. Це пов'язано, в тому числі, з наявністю у Роз'ясненнях двозначних формулювань, що унеможливають напрацювання єдиного підходу до визначення розміру санкцій. Зокрема, пункт 5 Роз'яснень передбачає, що «у виняткових випадках, у зв'язку з необхідністю забезпечення стримуючого ефекту, штрафи можуть бути визначені в більшому розмірі, ніж передбачено цими Рекомендаційними роз'ясненнями...». Саме формулювання «у виняткових випадках» без надання вичерпного переліку таких «виняткових випадків» призводить до надмірного суб'єктивізму при застосуванні даного положення та дає можливість контролюючому органу збільшувати розмір штрафу на власний розсуд, фактично, без необхідності існування додаткових правових підстав для цього [32].

2) Можливість двічі притягнути до відповідальності за одне й те саме правопорушення. У даному випадку мова йде про певну колізію між Господарським кодексом України та Конституцією України. Зокрема, відповідно до статті 241 Господарського кодексу України, адміністративно-господарським штрафом вважається сума, що сплачується підприємцем за допущення порушення порядку ведення господарської діяльності. При цьому, частина 3 цієї ж статті передбачає можливість застосування адміністративно-господарського штрафу одночасно з іншими видами адміністративно-господарських санкцій, що

суперечить статті 61 Конституції України, відповідно до якої ніхто не може бути притягнений до відповідальності одного виду за вчинення одного й того самого правопорушення [1]. Теоретично, не зважаючи на те, що у даному випадку пріоритет надається положенню саме Конституції України, як основному закону, застосовуючи дану колізію Антимонопольний комітет має змогу притягнути правопорушника до відповідальності двічі за одне й те саме правопорушення, що у свою чергу вже стає порушенням законних прав та інтересів самого правопорушника.

3) Невизначеність деякої термінології конкурентного законодавства. Так, частиною 2 статті 36 Закону України «Про захист економічної конкуренції» визначено, що «у випадках, коли дії чи бездіяльність, що містить ознаки порушення законодавства про захист економічної конкуренції не має відчутного впливу на умови конкуренції на ринку, заявнику може бути відмовлено у розгляді справи.»

Поряд з тим, за частиною 3 статті 46 цього ж Закону, «за умови виконання положень рекомендацій у разі, якщо порушення не призвело до суттєвого обмеження чи спотворення конкуренції, не завдало значних збитків окремим особам чи суспільству та вжито відповідних заходів для усунення наслідків порушення, провадження у справі про порушення законодавства про захист економічної конкуренції не розпочинається, а розпочате провадження закривається».

Натомість, жодний законодавчий акт, що регулює захист економічної конкуренції, не містить у собі визначення понять «відчутного впливу» або «суттєвого» та «несуттєвого» обмеження конкуренції.

На нашу думку, така законодавча невизначеність знов таки породжує певний суб'єктивізм з боку Антимонопольного комітету, що може призвести як до безпідставного звільнення від відповідальності, так і до неправомірного накладення великого штрафу за дії, що не завдають значного впливу конкуренції на ринку. Увагу на цю прогалину звернув Прокопенко Ю., який також припускає, що «з урахуванням того, що Комітет взагалі не досліджує та не

оцінює вплив дій кваліфікованих відповідно до ч. 1 ст. 6 та ч.1 ст. 13 Закону на конкуренцію шляхом розрахунку індексів концентрованості до та після вчинення порушення, то можливо, що багатомільйонні штрафи накладаються ним за дії, що не є порушеннями, оскільки не мають жодного негативного впливу на конкуренцію.» [55].

4) Спотворення конкуренції внаслідок недосконалого державного регулювання. С цього приводу мова йде про казенні підприємства, які, з одного боку, відповідають за своїми зобов'язаннями виключно коштами, що перебувають у їх розпорядженні, а з іншого, у разі недостатності зазначених коштів, держава в особі органу, до сфери управління якого входить таке підприємство, несе повну субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями підприємства (ст. 77 Господарського кодексу України). При цьому, частина 6 статті 77 Господарського кодексу також передбачає можливість для казенного підприємства отримати кредит для виконання статутних завдань, які видаються державою під гарантію органу, до сфери управління якого належить підприємство. Науковець Петрина В.Н. з цього приводу зазначає, що, фактично, Господарським кодексом легалізується надання казенним підприємствам переваг перед іншими суб'єктами господарювання, шляхом надання таким підприємствам фінансової підтримки з боку держави, та зазначає, що «така підтримка, безумовно, спотворює конкуренцію між комерційними казенними підприємствами й іншими суб'єктами господарювання, що здійснюють таку саму комерційну діяльність» [53, С. 82].

В цілому, на наш погляд, позиція пана В. Петрини відповідає дійсності, оскільки, на практиці, український ринок не має суб'єктів господарювання, які мають більший адміністративний та/або фінансовий ресурс, ані ж держава, а тому надання фінансової допомоги іншому суб'єкту господарювання, навіть казенному та навіть в рамках державного регулювання господарської діяльності, може підпадати під ознаки правопорушення, а саме, як зазначає Петрина В.Н. «антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю» в такій формі, як

«надання окремим суб'єктам господарювання або групам суб'єктів господарювання пільг чи інших переваг, які ставлять їх у привілейоване становище стосовно конкурентів, що призводить або може призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції» [58, с. 83-84].

Відтак, наведене у даному підрозділі свідчить про те, що матеріальне конкурентне право, по-перше, постійно оновлюється та прагне до вдосконалення, про що свідчить наявність досить невеликої кількості суттєвих зауважень до правозастосування та функціонування в цілому, особливо у порівнянні з попередніми роками або з іншими галузями права. По-друге, недоліки все ж наявні та мають бути усунені, в тому числі у способи, що будуть наведені згодом у наступному розділі даної кваліфікаційної роботи. На даному етапі вважаємо за необхідне розглянути аспекти процесуального правозастосування норм конкурентного законодавства та судової практики.

2.2. Судова практика застосування норм конкурентного законодавства при притягненні до господарсько-правової відповідальності

Дослідивши теоретичну складову конкурентного законодавства та дійшовши певних висновків щодо повноти, структурованості та релевантності сучасного законодавства про захист економічної конкуренції в Україні, ми вважаємо за необхідне дослідити механізм, ключові моменти та можливі недоліки застосування раніше наведених норм законодавства з точки зору практики. Відповідно, даний підрозділ присвячено аналізу судової практики у справах про захист економічної конкуренції, при цьому надаючи перевагу судовим рішенням, позиція суддів в яких має суттєве значення для практичного застосування станом на 2021 рік.

З огляду на судову практику на теперішній час актуальними є питання щодо:

- a) як вже було зазначено вище, розмір штрафу та порядок його обчислення;

- b) повноваження суду в контексті розгляду справ про захист економічної конкуренції;
- c) повнота та всебічність дослідження органами Антимонопольного комітету усіх обставин справи та дискреційні повноваження Комітету;

Так, з приводу необхідності належно визначати розмір штрафу та його складові, показовою є справа № 910/10017/19, яка, до речі, була розглянута нами у статті «Відповідальність за порушення конкурентного законодавства» [43], а також юристами Т. Дрок, М. Назаренком та М. Сусом [37]. Предметом даної справи є позов компанії «Сеналіор Інвестментс Лімітед» до Антимонопольного комітету України про визнання недійсним та скасування рішення про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, накладення штрафу та надання дозволу на концентрацію.

З аналізу судового рішення касаційної інстанції по даній справі (оскільки доступ до рішення першої та апеляційної інстанції обмежено згідно з пунктом чотири частини першої статті 7 Закону України "Про доступ до судових рішень") вбачається, що Антимонопольним комітетом не повно досліджено усі обставини справи; неправильно здійснено підрахунок доходу групи компаній, до якої належить «Сеналіор» (а саме в порушення встановленого ст. 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції» АМКУ визначено за основу дохід групи компанії за 2017 рік, а не 2018, що є помилкою, оскільки штраф накладено у 2019 році); та, власне, не доведені усі обставини, якими обґрунтував своє рішення Антимонопольний комітет. З рештою, в результаті розгляду даної справи з першої інстанції до касаційної, Верховний Суд у своїй Постанові від 21 січня 2021 року по справі № 910/10017/19 поставив крапку, підтримавши позицію суду першої інстанції, який, у свою чергу, задовольнив позов компанії «Сеналіор Інвестментс Лімітед» [20], та скасував рішення Антимонопольного комітету у частині надмірно накладеного штрафу за здійснення концентрації без отримання відповідного дозволу.

Щодо повноважень судів під час розгляду справ про захист економічної конкуренції заслуговує на увагу дещо резонансна господарська справа за №

910/14949/18. Підставою для відкриття провадження по даній справі є позов компанії “Moston Properties Limited” до Антимонопольного комітету України про визнання частково недійсним рішення АМКУ, яким компанію визнано такою, що вчинила порушення, передбачені Законом України «Про захист економічної конкуренції» у вигляді антиконкурентних узгоджених дій, які стосуються спотворення результатів торгів. Однак, дана справа цікава саме позицією Верховного Суду, який двічі, 30.01.2020 року [21] та 17.08.2021 [22] року, висловився про виключність юрисдикції Антимонопольного комітету щодо доказування наявності правопорушення та його тяжкості, а саме: «У вирішенні відповідних спорів суди не повинні перебирати на себе непритаманні судам функції органів Антимонопольного комітету України, зокрема, самостійно доводити замість відповідного органу певні обставини. Саме на орган Антимонопольного комітету України покладено обов'язок навести відповідні докази у своєму рішенні на підставі яких орган дійшов висновку про обставини справи, а суд покликаний дослідити та оцінити наведені органом докази, і, в разі їх підтвердження, вони можуть бути достатніми для висновків органу, викладених у Рішенні АМК» [21; 22]. На нашу думку, така позиція суду з одного боку є логічною, оскільки створення державних органів, що здійснюють свої повноваження у тій чи іншій юрисдикції, має на меті переважно автономне регулювання таким органом певної сфери правовідносин. Натомість, з другого боку, така позиція суперечить загальним засадам судочинства та потенційно може порушувати право на справедливий суд, основною складовою якого є забезпечення права особи (як фізичної, і юридичної) звернутися до суду для вирішення певного питання, в той час, як з боку держави не мають вчинятися будь-які перешкоди у реалізації цього права.

Щодо питання необхідності повного та всебічного дослідження обставин справи з боку Антимонопольного комітету України, а також дискреційних повноважень АМКУ необхідно звернути увагу на Постанову Великої Палати Верховного Суду від 02 липня 2019 року по справі № 910/23000/17 [23]. За фабулою даної справи проблемним питанням постало зловживання

монопольним становищем та введення споживача в оману (що кваліфікується як недобросовісна конкуренція) з боку Приватного Підприємства «В Тікет» (далі – «Підприємство»), що полягало у включенні до вартості квитків на Євробачення сервісного збору та плату за додаткові послуги, проте обґрунтувати такі складові вартості квитків Підприємство не змогло. Натомість, фізична особа (позивач по справі), не погоджуючись з позицією Підприємства, звернувся до Антимонопольного комітету з проханням провести розслідування по наведеним обставинам та притягнути Підприємство до відповідальності, на що АМКУ відмовило у відкритті провадження з огляду на «недоведеність доводів про порушення конкурентного законодавства». За результатами розгляду даної справи у трьох інстанціях Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про те, що «Комітет у межах цієї справи надав позивачу формальну відповідь про відмову в розгляді справи, яка ґрунтувалася на суперечливій та нерелевантній аргументації. Оскільки чинним законодавством майже не врегульовано процедури та критеріїв, за якими Комітет ухвалює рішення про відкриття чи відмову в розгляді справи, рішення Комітету про відмову має бути максимально вичерпним, ґрунтовним, повинне розкривати заявникові мотиви його ухвалення. Дискреційні повноваження не повинні використовуватися органом свавільно, а суд повинен мати можливість переглянути рішення, прийняті на підставі реалізації цих дискреційних повноважень, що є запобіжником щодо корупції та свавільних рішень в умовах максимально широкої дискреції державного органу.», натомість, важливим є частина висновку Великої Палати про те, що «Велика Палата Верховного Суду виходить із важливості дотримання принципу належного врядування та унеможливлення свавільного використання дискреційних повноважень, що Комітет має враховувати при ухваленні рішень, у тому числі на стадії вирішення питання щодо початку розгляду справи або відмови в її розгляді. Відповідно до частини третьої статті 124 Конституції України юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. Водночас у цій справі пред'явлено позовну вимогу не про спонукання Комітету до відкриття справи за заявою, а про

скасування рішення Комітету про відмову у розгляді справи. Такий спосіб захисту означатиме, що Комітет має повторно розглянути відповідну заяву й ухвалити законне й обґрунтоване рішення про початок розгляду справи або відмову в її розгляді.»

На думку А.Сісецької, яка раніше також досліджувала важливість та резонансність даної судової справи, важливість наведеної Постанови полягає в тому, що, по-перше, Велика Палата все ж дослідила та дійшла висновку про обмеженість дискреції АМКУ, а також наголосила на необхідності максимальної вичерпності та обґрунтованості рішень АМКУ, аби досягти прозорості у відносинах між заявником та, власне, самим органом.

Другою ознакою важливості Постанови пані Сісецька окреслює у зв'язку з тим, що Велика Палата фактично чи не вперше дослідила як процесуальні так і матеріальні аспекти прийнятого АМКУ рішення, звернувши увагу Комітету на залишення поза увагою скарг заявника щодо зловживання Підприємством монопольним становищем, що є недопустимим [64].

На нашу думку, вказана Постанова дійсно позбавлена недоліків з точки зору її впливу на подальший розвиток процедури судового розгляду справ про захист економічної конкуренції, оскільки наразі суд без застережень здійснює всебічний аналіз норм як процесуального, так і матеріального права під час розгляду справ даної категорії. Разом з тим, відтепер АМКУ вимушений деталізувати та пояснювати кожне своє рішення належним чином, керуючись принципами справедливості, прозорості та нормами закону.

Наостанок, окремої уваги заслуговує правовий статус Рекомендацій АМКУ, як виду відповідальності за порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Зокрема, у даній кваліфікаційній роботі був розглянутий елемент відповідальності за порушення конкурентного законодавства у вигляді надання рекомендацій АМКУ. Проте, Велика Палата Верховного Суду від 06 травня 2020 року по справі № 826/6968/17 [24] за позовом Державного підприємства «Міжнародний аеропорт «Бориспіль» до Антимонопольного комітету України про скасування Рекомендацій АМКУ

дійшла досить непрогнозованого висновку про те, що «обов'язковою умовою визнання акта недійсним є порушення у зв'язку з прийняттям відповідного акта прав та охоронюваних законом інтересів підприємства чи організації - позивача у справі. При цьому саме собою здійснення розгляду органом Антимонопольного комітету України справи з приводу наявності в діях підприємства ознак порушення законодавства про захист економічної конкуренції не порушує права та охоронювані законом інтереси такого підприємства.

...Так само і надання органом Антимонопольного комітету України відповідних рекомендацій у процесі розгляду справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів позивача, оскільки самі по собі такі рекомендації не створюють жодних правових наслідків. Судовому оскарженню підлягають рішення органів Антимонопольного комітету України, прийняті за наслідками розгляду таких рекомендацій.»

Оскільки такого висновку дійшла саме Велика Палата Верховного Суду, чий висновок є остаточним та обов'язковим до виконання (принаймні до відступлення від правової позиції ВП у подальшому), на нашу думку є підстави для внесення змін до сучасного конкурентного законодавства. Зокрема, враховуючи, що рекомендації Антимонопольного комітету є, фактично, «нікчемними» з точки зору права, оскільки не породжують якихось правових наслідків, а також те, що одночасно такі рекомендації є різновидом відповідальності за порушення конкурентного законодавства (ст. 46 ЗУ «Про захист економічної конкуренції»), наш погляд полягає у необхідності виключення рекомендацій АМКУ з різновиду наслідків, що настають у разі вчинення дій, що містять ознаки порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Таким чином, з огляду на наведений аналіз матеріальних положень конкурентного законодавства, а також дослідження судової практики у даному розділі, ми вважаємо за необхідне підбити підсумки та навести власні пропозиції

ЩОДО вдосконалення сьогоднішнього законодавства про захист економічної конкуренції.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Дослідивши господарсько-правову відповідальність за порушення у сфері економічної конкуренції маємо можливість зробити такі висновки:

1. Економічна конкуренція між підприємцями є необхідною складовою будь-якого ринку, оскільки забезпечує його розвиток та рівновагу попиту та пропозиції на такому ринку. При цьому, економічна конкуренція потребує захисту з боку законодавства та належного правового регулювання, з метою забезпечення прав та законних інтересів усіх учасників ринку.

Законодавство про захист економічної конкуренції порівняно молоде, проте має досить насичену історію свого становлення та розвитку, що було обумовлено необхідністю реагувати на стрімкі зміни ринку. З точки зору практичного функціонування, конкурентне законодавство як зарубіжних країн, так і України є одним з найпрогресивніших та адаптованих під реалії взаємодії суб'єктів господарювання. Поряд з цим, успіх українського конкурентного законодавства беззаперечно пов'язаний з практичним досвідом США та країн Європейського Союзу. Законодавство України у сфері економічної конкуренції має належним чином визначену структуру та розуміння того, які дії мають бути кваліфіковані як порушення конкурентного законодавства. Проте, деякі види правопорушень потребують викладення в іншій редакції, оскільки вони або можуть бути застосовані на практиці, або є такими, що недостатньо конкретизують суть правопорушення та його шкоду ринковим відносинам.

2. Класифікація правопорушень у сфері захисту економічної конкуренції: антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання, зловживання монопольним становищем на ринку; антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю; обмежувальна та дискримінаційна діяльність суб'єктів господарювання та об'єднань.

3. Відповідальність за порушення законодавства України про захист економічної конкуренції ділиться на: господарсько-правову відповідальність; адміністративну відповідальність; кримінальну відповідальність.

4. До господарсько-правової відповідальності можуть бути притягнені суб'єкти господарювання які: зловживали монопольним становищем, вчиняли дії, що кваліфікуються як «антиконкурентні» (в тому числі адміністративно-господарські органи управління та контролю, чи влади, чи місцевого самоуправління); не виконували рішення органів АМКУ; виконували рішення органів АМКУ не повній мірі; незаконно делегували свої повноваження; обмежували та дискримінували інших суб'єктів господарювання; недотримувались умов законодавства; порушували положення установчих документів щодо процесу концентрації, якщо вони були погоджені з органами АМКУ та призводили до обмежень конкуренції; здійснювали концентрацію без дозволу відповідного державного органу, у випадках, коли отримання такого дозволу є необхідним; не надавали інформацію органам АМКУ у відповідності до нормативно-правових строків або надавали таку інформацію у не повному обсязі до органів АМКУ у відповідності до нормативно-правових строків або надавали недостовірну або неправдиву інформацію до органів АМКУ у відповідності до нормативно-правових строків; створювали перешкоди робітникам АМКУ та його територіального відділення (під час накладання арештів на майно, предмети, документи, предмети, а також під час перевірки, оглядів, та вилучень); надавали рекомендації, які схиляють до вчинку правопорушень законодавства про захист економічної конкуренції суб'єктам господарювання чи іншим законодавчо-регульованим суб'єктам; сприяли вчиненню дій, які є протиправними за законодавством про захист економічної конкуренції; обмежували господарську діяльність суб'єктів господарювання тому що той звернувся до органів АМКУ з заявою про правопорушення у сфері захисту економічної конкуренції; разом з іншими суб'єктами господарювання узгоджували та не виконували вимоги та зобов'язання за якими мали отримати чи отримали дозвіл на концентрацію; та, найголовніше, – порушували законодавство про захист економічної конкуренції

5. Потребують більшої законодавчої узгодженості відносини між Антимонопольним комітетом України та господарськими судами, що

розглядають відповідні справи, оскільки актуальна судова практика свідчить про неоднозначну практику визначення та застосування юрисдикції судів.

Враховуючи зміст даної кваліфікаційної роботи, а також беручи до уваги висновки, що були наведені вище, вважаємо за необхідне надати наступні **рекомендації** по вдосконаленню сучасного законодавства про захист економічної конкуренції:

- Наразі методика визначення розміру штрафу не має належної законодавчої врегульованості, та деталізується, хіба що, рекомендаційними роз'ясненнями. Задля уникнення невизначеності та забезпечення прогнозованості рішень АМКУ під час притягнення до відповідальності, ми пропонуємо запровадити окремий нормативно-правовий акт, що має статус закону або, принаймні, роз'яснень АМКУ, обов'язкові для застосування. Це дозволить дійти до єдиної думки та взаєморозуміння між суб'єктами господарювання, Антимонопольним комітетом та судами.

- Оскільки сучасне конкурентне законодавство допускає притягнення правопорушника до подвійної відповідальності, нами пропонується вирішення цього питання шляхом внесення уточнюючого положення до ст. 52 Закону України «Про захист економічної конкуренції», відповідно до якого штраф є самостійним видом відповідальності, а одночасне застосування разом із штрафом інших санкцій можливе лише тоді, коли цього об'єктивно потребують обставини.

- Беручи до уваги наявність недостатньо визначених понять у Законі України «Про захист економічної конкуренції», ми вважаємо, що необхідно надати визначення таким поняттям як «суттєве обмеження конкуренції» та «відчутний вплив на умови конкуренції» та надати їм відповідні кваліфікуючі ознаки.

- Враховуючи наявність у конкурентному законодавстві України норм, що передбачають, фактично, надання конкурентних переваг суб'єктам господарювання, що полягають у фінансуванні державою діяльності казенних підприємств, на нашу думку, із законодавства мають бути виключені положення

щодо надання фінансової підтримки з боку держави будь-яким підприємствам або, принаймні, мають бути передбачені виняткові підстави для здійснення такої підтримки.

- З огляду на недостатню деталізацію рішень Антимонопольного комітету, що має місце бути внаслідок звернення до Комітету споживачів або суб'єктів господарювання, вважаємо правильним запропонувати внести відповідне положення до Закону України «Про антимонопольний комітет України», яким зобов'язати АМКУ надавати вичерпну та обґрунтовану відповідь на будь-які звернення, що надходять до Комітету.

- Також, звертаючи увагу на надмірну обережність судів при розгляді справ про захист економічної конкуренції, пропонуємо надати судам повноваження у повній мірі та незалежно досліджувати справи у сфері захисту економічної конкуренції, а також скасовувати, змінювати, направляти на новий розгляд Антимонопольному комітету рішення, прийняті АМКУ, в тому числі щодо накладення штрафних санкцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.08.2021)
2. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами. Міжнародний договір від 14.06.1994 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text (дата звернення: 01.03.2021)
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Міжнародний договір від 27.06.2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
4. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення: 01.03.2021)
5. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 № 236/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.04.2021).
6. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 № 3659 – XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text> (дата звернення: 14.04.2021).
7. Про природні монополії. Закон України від 20.04.2000 №1682-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1682-14#Text> (дата звернення: 14.04.2021).
8. Про рекламу : Закон України від 03.07.1996. № 270/96 ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.08.2021).

9. Про державне підприємство (об'єднання) : Закон СРСР від 30.06.1987 № 7284-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v7284400-87#Text> (дата звернення: 03.05.2021).
10. Про кооперацію в СРСР : Закон СРСР від 26.05.1988 № 8998-11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v8998400-88> (дата звернення: 03.05.2021).
11. Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності : Закон України від 18.02.1992 № 2132-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2132-12#Text> (дата звернення: 04.05.2021).
12. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003. № 75/2003-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення 18.03.2021).
13. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 18.03.2021).
14. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення 12.08.2021).
15. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212-24). Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 12.08.2021).
16. Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 вересня 1993 року. №611. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/611-93-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.08.2021).
17. Про внесення змін і доповнень до Тимчасових правил розгляду справ про порушення антимонопольного законодавства України. Розпорядження Антимонопольного комітету від 29.06.1998 № 169-Р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0471-98#Text> (дата звернення 18.08.2021).

18. Рекомендаційні роз'яснення Антимонопольного комітету України. Від 09.08.2016. № 39-pp. URL: https://amcu.gov.ua/storage/app/sites/1/imported_content/5d69103546d46.pdf (дата звернення 19.08.2021).
19. Концепція Конкуренційного процесуального кодексу України. Схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 145-р від 18 березня 2002 року // Офіційний вісник України. – 2002 - № 12. – Ст. 607 (дата звернення 15.08.2021).
20. Постанова Верховного Суду по справі № 910/10017/19 від 21.01.2021 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94320639> (дата звернення 19.09.2021).
21. Постанова Верховного Суду по справі № 910/14949/18 від 30.01.2020 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87363487> (дата звернення 19.09.2021).
22. Постанова Верховного Суду по справі № 910/14949/18 від 17.08.2021 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99123088> (дата звернення 19.09.2021).
23. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 02 липня 2019 року по справі № 910/23000/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82998256> (дата звернення 19.09.2021).
24. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 06 травня 2020 року по справі № 826/6968/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89238390> (дата звернення 19.09.2021).
25. Щодо розгляду справ про дискредитацію господарюючого суб'єкта (підприємця). Інформаційний лист АМКУ від 04 листопада 1997 р. № 25/01. URL: <https://amcu.gov.ua/npas/shchodo-rozglyadu-sprav-pro-diskreditaciyu-gospodaryuyuchogo-subyektu-pidpriyemtsya> (дата звернення 14.07.2021).
26. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича.— 6-те вид., перероб. і доп. — К.:Знання-Прес, 2007. — 719 с

27. Бакалінська О.О. Розвиток конкурентного законодавства і права України в умовах європейської інтеграції. Інтернет видання «Координата». 2020. URL: <https://coordynata.com.ua/rozvitok-konkurentnogo-zakonodavstva-i-prava-ukraini-v-umovah-evropejskoi-integracii> (дата звернення 25.03.2021).
28. Бакалінська О.О. Проблеми і перспективи розвитку конкурентного законодавства України. *Часопис Київського університету права*. Київ. 2013.
29. Білецька Л.В, Білецький О.В, Савич В.І. Економічна теорія (політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка.). Навчальний посібник. Київ. «Центр учбової літератури». 2009.
30. Борисенко З.М. Колізії у конкурентному законодавстві як загрози економічній безпеці. Вчені записки Університету «КРОК». Випуск 46. Київ. 2017. 35 с.
31. В Україні розроблено проект конкуренційного процесуального кодексу. Урядовий портал. 03.11.2004 року. URL: http://old.kmu.gov.ua/kmu/control/publish/article?art_id=10250581 (дата звернення 26.07.2021).
32. Гальчинський Д., Синичкина Л. Штрафи АМКУ : необмежена дискреція або європейські стандарти?. Інтернет видання «ЮРИСТ&ЗАКОН». 2017. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/161201_shtrafi-amku--neobmezhenadiskretsya-abo-vropeysk-standarti (дата звернення: 01.09.2021)
33. Громенко Ю.В., Пефтієв О.В. Конкурентне право навч. посібник. Харків: Видавничий дім «Кальміус». Донецьк. 2012. 352 с.
34. Громенко Ю.О. Форми недобросовісної конкуренції у сфері реклами *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 1. С. 97–100.
35. Гуль І.Г. Конкуренція і монополія в ринковій економіці. Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського. 2019.
36. Дахно І. І. Антимонопольне право. Курс лекцій. – К.: Четверта хвиля, 1998. – 352 с.
37. Дрок Т. Назаренко М. Сус М. Штраф не вирок: чи реально оскаржити штраф АМКУ?. Інтернет видання «Юридична газета online». 2020. URL:

- <https://jur-gazeta.com/publications/practice/antimonopolne-konkurentne-pravo/shtraf-ne-virok-chi-realno-oskarzhiti-shtraf-amku.html> (дата звернення: 04.09.2021).
38. Журик Ю. В. Антимонопольно-конкурендне право України. Навчальний посібник. Центр учбової літератури. Київ. 2011. – 272 с.
 39. Журик Ю.В. До питання вдосконалення порядку прийняття заяв та розгляду справ антимонопольними органами України. 2005. Хмельницький. С. 152
 40. Закон про Федеральну торгову комісію. Federal Trade Commission | Protecting America's Consumers. 1914. URL: <https://www.ftc.gov/enforcement/statutes/federal-trade-commission-act> (дата звернення 14.04.2021).
 41. Ігнатюк А. І. Формування конкурентного середовища та механізми протидії монополізму в економіці України: Дис. канд. екон. наук: 28. 11. 96. – К., 1996 – 189 с.
 42. Ковтун М. С. Підвідомчість справ щодо оскарження рішень органів Антимонопольного комітету України. *Форум права*. 2016. № 4.
 43. Кислицький В. М. Відповідальність за порушення конкурентного законодавства. Київ. КНТЕУ. 2021.
 44. Ковтун М. С. Американська модель антимонопольного регулювання: особливості становлення та розвитку. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. №4. С. 165.
 45. Корчак Н. М. Правові питання антимонопольного регулювання підприємницької діяльності в Україні: Дис. канд. юрид. наук: 26. 10. 96. К., 1996. 206 с.
 46. Кравцова І. Штраф за порушення антимонопольно-конкурентного законодавства як вид адміністративно-господарської санкції. 2020. С. 94.
 47. Кулишенко В. Підприємництво, господарство і право. № 5 ; Ін-т приватного права і п-ва АПРН України Київ , 2002. С.31-34.
 48. Лукач І.В. Розвиток поняття про конкуренцію в американській та європейській правових доктринах. *Економіка та право*. 2017.

49. Лупак Р.Л. Васильців Т.Г. «Конкурентоспроможність підприємства» навчальний посібник. 2016. 484 с.
50. Медведєв А. Еволюція становлення та розвитку конкурентного права України. Київ. 2012. С. 27.
51. Микитенко Л. Правовий аналіз спеціальних вимог українського та європейського законодавства про рекламу. *Вісник КНТЕУ*. 2011. С. 111-120. URL: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2011/01/11.pdf> (дата звернення 27.07.2021).
52. Науменко Д., Акуленко Л. "Європейські рамки" штрафів для АМКУ: чи змінять щось нові "Роз'яснення"? Інтернет-видання LB.UA. 2015. URL: https://lb.ua/economics/2015/09/28/317149_ievropeyski_ramki_shtrafiv.html (дата звернення 01.09.2021).
53. Петрина В.Н. Антиконтурентні аспекти концепції державного регулювання господарської діяльності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. URL: <https://scientbul.naiu.kiev.ua/index.php/scientbul/article/view/1172/1179> (дата звернення 10.09.2021).
54. Петков С.В. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення: станом на 20 січ. 2017 р. Київ. 2017. 544 с.
55. Прокопенко Ю. Про необхідність внесення змін у законодавство про захист економічної конкуренції. *Інтернет-видання «Юридична газета online»*. 2020. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/pro-neobhidnistvnesennya-zmin-u-zakonodavstvo-pro-zahist-ekonomichnoyi-konkurenciyi.html> (дата звернення 03.09.2021).
56. Ромат Е. В. Державне управління рекламою та саморегулювання у рекламній сфері: монографія/ Ромат Е. В. — К.: Студцентр, 2003. — 112 с.
57. Саниахметова Н. А. Законодательство Украины о коммерческой рекламе/ Н. А. Саниахметова, А. И. Черемнова. — Х.: ООО "Одисей", 1999. — 256 с.;

58. Семенова Л. Н. Антимонопольне і конкурентне право. К.: Європейський університет фінансів, інформаційних систем, менеджменту та бізнесу, 1998. – 136 с.
59. Сісецька А. Верховний суд vs АМКУ: битва за дискрецію. Інтернет публікація від 26 липня 2019 року. URL: <https://vkr.ua/publication/supreme-court-vs-amcu-fighting-for-discretion> (дата звернення 07.09.2021).
60. Сміт А. Багатство народів. Дослідження про природу та причини добробуту націй. / м. Київ. Наш Формат. 2018. – 736 с.
61. Стрельников А. В. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про рекламу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 "Теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" / А. В. Стрельников. Одеса, 2004.
62. Стрельников А. В. Державний контроль за розміщенням реклами на транспорті. *Актуальні проблеми держави і права*: Зб. наук. праць. Одеса, Юрид. л-ра. Вип. 11. 2001. С. 409-411.
63. Філатова Л.С. Роль недосконалої конкуренції в системі сучасних ринкових структур. Науковий вісник НЛТУ України – 2011. URL: <http://filatova.vk.vntu.edu.ua/file/cd0493e05637a0fe2cff98c2164f60b2.pdf>
64. Філон М.М. «Дослідження економічної сутності конкуренції, її вплив на формування структури ринку в національній економіці» 2016. с. 40-43.
65. Швидка Т.І. Економічна конкуренція: сучасний стан законодавчого забезпечення та перспективи його модернізації: монографія/ Харків: Право, 2020. <http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Shvidka/monografia.pdf> (дата звернення 01.04.2021).
66. Швидка Т.І. Конкурентне право навч. посібник. Харків: Видавництво «Право». 2019. С. 10.
67. Шишка Ю. В. Міжнародно-правове і національне регулювання відносин, що виникають із приводу рекламної діяльності в мережі інтернет. *Наукові*

записки Інституту законодавства Верховної Ради України. Київ. 2016. С.183-189.

68. An Act to Protect Trade Commerce against unlawful Restrain and monopolies. Sherman's Antitrust Law. URL:<https://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=false&doc=51&page=transcript>. (дата звернення 01.04.2021).
69. Louis B. Boudin. Organized Labor and the Clayton Act: Part I. Virginia Law Review, vol. 29, no. 3. 1942. pp. 272–315.
70. Ross, Thomas W. Winners and Losers under the Robinson-Patman Act. Journal of Law and Economics. 1984. 27 (2): 243–271 pp
71. Handler, Milton; Robinson, Stanley D. April 1961. A Decade of Administration of the Celler-Kefauver Antimerger Act. Columbia Law Review. . April 1961 61 (4): 629–679 pp.